

ЦЕНТР ПРАВОВИХ
ТА ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналітичний звіт

**Історії, написані кров'ю:
свідчення полонених на Сході України**

ЛЬВІВ 2016

Видання є результатом реалізації проекту «Моніторинг дотримання гарантій заборони тортур щодо осіб, які потрапили в полон під час антитерористичної операції на Сході України» здійсненого протягом лютого-листопада 2016 року ГО «Центр правових та політичних досліджень «СІМ» у партнерстві з ГО «Правозахисна Група «СІЧ».

Малюнки, опубліковані у звіті, належать авторству художника Сергія Захарова.

Проект реалізовано за фінансової та консультаційної підтримки Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ

ЗМІСТ

Резюме.....	4
Подяки.....	5
Розділ 1: Загальний огляд	6
Розділ 2: Методологія дослідження.....	11
Розділ 3: Аналіз міжнародного та національного права, судова практика ЄСПЛ.....	12
Розділ 4: Результати інтерв'ю.....	17
Розділ 5: Реакція влади.....	35
Розділ 6: Огляд додаткових джерел.....	47
Розділ 7: Пов'язані проблеми.....	49
Висновки і рекомендації.....	52
Додатки.....	54

РЕЗЮМЕ

Упродовж 10 місяців – із лютого по листопад 2016 року – Центр правових та політичних досліджень “СІМ” провів моніторингове дослідження дотримання гарантій заборони застосування тортур щодо осіб, які побували у полоні (заручниках) внаслідок Збройного конфлікту на Сході України (далі – особи, які побували в полоні).

Актуальність дослідження була зумовлена стрімким збільшенням кількості повідомлень (від жертв, органів державної влади, національних і міжнародних правозахисних організацій) про випадки жорстокого поводження із такими особами чи покарання їх як представниками незаконних збройних формувань на території Донецької та Луганської областей України, так і добровольчими батальйонами чи іншими військовими підрозділами на підконтрольній Уряду країни території.

У червні-липні 2016 року ми опитали 24 особи, які побували в полоні, матір полоненого (загиблого) військовослужбовця та волонтерку. Також ми проаналізували свідчення інших 25 жертв перебування в полоні, які були зібрані нашою партнерською правозахисною організацією “СІЧ”. Вони стосуються перебування у полоні в різні періоди із серпня 2014 року до березня 2016 року.

Також ми провели аналіз міжнародного та національного законодавства й судової практики щодо заборони тортур, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження та покарання. Враховуючи правову невизначеність щодо частини Східної території України, на якій відбувається збройний конфлікт, у процесі реалізації проекту ми вирішили звертатися із запитом про надання інформації як до українських, так і до російських державних органів. Зокрема, в Україні ми надіслали інформаційні запити до Національної поліції та її підрозділів, Міністерства оборони, Служби безпеки та Генеральної прокуратури, Міністерства закордонних справ та Омбудсмана; в Росії – до Міністерства закордонних справ та Омбудсмана. Упродовж усього проекту ми здійснювали систематичний огляд повідомлень онлайн-медіа, які містили інформацію про випадки перебування осіб у полоні на Сході України: проаналізували зміст більше 150 статей, інтерв'ю, відеосюжетів, експертних позицій тощо із різноманітних російських та українських інформаційних ресурсів.

Результати моніторингового дослідження переконливо свідчать про наявність проблеми: застосування катувань, нелюдського поводження до осіб, із різним соціальним, правовим статусом (військові, цивільні, волонтери, священики і т.д.).

Окрім того, нам вдалося отримати відомості про пов'язані проблеми, а саме – ненадання статусу «військовополонений» (лише «незаконно утримуваний» або «заручник»), складна процедура відновлення втрачених документів, ненадання медичної допомоги під час перебування в полоні та після повернення, відсутність матеріальної допомоги родинам та жертвам, відсутність єдиної бази обліку фактів жорстокого поводження і катування, безкінечна контрактна служба, нерегульоване питання повторного залучення колишніх полонених до військових дій у зоні збройного конфлікту, використання примусової праці полонених.

Результати отриманих даних і представляємо широкій громадськості, національним і міжнародним організаціям та органам влади.

ПОДЯКИ

Команда ГО “Центр правових та політичних досліджень “СІМ”” висловлює подяку своїм колегам і партнерам, без допомоги яких цей звіт не набув би такого змістовного наповнення.

Зокрема, за партнерську підтримку в реалізації нашого проекту – ГО “Правозахисна Група “СІЧ”” та особливо її керівнику Дмитру Реві; за надання практичних порад щодо різних аспектів проведення документування випадків захоплення осіб у полон та опитування жертв жорстокого поводження, надання статистичної інформації та контактів колишніх полонених – юристам ПГ “СІЧ” Юлії Полехіній та Володимирі Плетенку. Також ми щиро вдячні за ґрунтовні та корисні тренінги з психологічної готовності до опитування жертв жорстокого поводження та проведення нетравмуючих інтерв'ю психологу ГО “Форпост” Олені Подолян і практикуючому психологу Світлані Булці. Ми не змогли б провести опитування стількох осіб без сприяння ГО “Всеукраїнська правозахисна організація “Юридична Сотня”, зокрема – Юлії Жижомі, яка надала нам контакти тих, хто побував у полоні та їхніх родичів, а також поділилася своїм досвідом. Дякуємо адвокату, експерту у сфері кримінального права та розслідування випадків жорстокого поводження із особами у місцях несвободи Олегу Веремієнку, який надав нам ґрунтовні роз'яснення щодо критеріїв визначення видів жорстокого поводження. Також висловлюємо щирі подяку художнику Сергію Захарову, за дозвіл на використання його малюнків у звіті.

Зрештою, окрема подяка координаторці ВГО “Волинський прес-клуб”, правозахисниці – Богдані Стельмах за значну консультаційну підтримку при написанні цього звіту.

Окремо хочемо подякувати Бюро демократичних інститутів та прав людини БДПІЛ ОБСЄ в особі національної координаторки проекту Ірини Сухініної, координаторів проекту Девіда Марка, Марка вон Гула та експертки Єлени Волочай, без фінансової та консультаційної підтримки якого цей проект не міг би бути реалізованим.

Щиро вам дякуємо за довіру та надану можливість!

Автори звіту

РОЗДІЛ 1: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Повага до людської гідності лежить в основі розуміння та захисту прав кожної окремої людини. Каткування та жорстоке поводження стосовно будь-кого посягають на саму людську гідність, тому такі форми поводження із людьми недопустимі за будь-яких обставин без винятку. Це однаковою мірою стосується і збройних конфліктів, і утримування осіб у заручниках (полоні).

На міжнародному та національному рівнях існує ряд правових актів, які захищають права людини, зокрема – і в контексті запобігання катуванню, іншим видам жорстокого, нелюдського чи такого, що принижують людську гідність поводженню чи покаранню.

А) Міжнародні зобов'язання щодо протидії катуванням та іншим видам жорстокого поводження.

1948 року Організація Об'єднаних Націй затвердила Загальну Декларацію Прав Людини, стаття 5 якої проголошує, що ніхто не повинен підлягати катуванню, чи жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Абсолютна заборона катувань закріплена і в статті 7 Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, 1966 року.

26 січня 1987 року Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.), яка покладає на держави-учасниці Конвенції позитивні зобов'язання щодо недопущення випадків катування чи інших видів жорстокого поводження в межах своєї юрисдикції, а також проведення ефективного розслідування таких випадків у разі їх настання і здійснення належного захисту жертв катувань. Згідно цієї Конвенції (ст. 17), створений спеціальний міжнародний механізм – Комітет проти катувань, який сприяє сторонам Конвенції у розслідуванні фактів жорстокого поводження із особами. Пізніше, у 2002 році, Факультативним Протоколом до Конвенції 1984 р. створено Підкомітет із недопущення катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання Комітету проти катувань. Україна ратифікувала цей Протокол у 2006 році. Російська Федерація не ратифікувала цей Протокол.

17 липня 1997 року ратифікована Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, ст. 3 якої забороняє застосування будь-якого із зазначених видів поводження чи покарання. У тому ж 1997 році Україна ратифікувала ще одну Конвенцію, завданням якої є запобігання катуванню, нелюдському або такому, що принижує людську гідність, поводженню або покаранню. Відповідно до цієї Конвенції (1987 р.) створено Європейський комітет із питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Російська Федерація ратифікувала цю Конвенцію у 1988 році.

Таким чином, як Україна, так і Росія, взяли на себе зобов'язання не допускати та/або ефективно розслідувати випадки катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

В) Поводження із особами, які перебувають у місцях несвободи. Мінімальні стандарти

Катування чи інші види жорстокого поведіння, застосовані до людини, посягають не лише на фізичну та психологічну цілісність особистості, але й на саму її людську гідність. З огляду на це, свобода від катувань є абсолютним правом, яке не повинно порушуватися за будь-яких обставин, включаючи поведіння із людьми під час збройних конфліктів.

Усі Женевські Конвенції містять спільну ст.3, яка встановлює мінімальні стандарти поведіння із учасниками збройних конфліктів (як комбатантів, так і некомбатантів), серед яких заборони:

а) посягання на життя і фізичну недоторканність, зокрема – різні види вбивства, каліцтва, жорстоке поведіння, тортури і катування;

б) взяття заручників;

в) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поведіння;

г) засудження і застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного належним чином заснованим судом, за наявності судових гарантій, визнаних необхідними цивілізованими націями.

9 серпня 1999 року ООН затвердила Керівні принципи ефективного розслідування та документування тортур та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поведіння і покарання. Ці принципи широко відомі як **Стамбульський протокол**. Сьогодні вони дедалі ширше застосовуються в різних країнах світу для встановлення відповідності мінімальним стандартам характеру поведіння із особами, які утримуються в місцях несвободи, умов їх утримання, якості надання медичної допомоги.

Як розповідає адвокат, координатор проекту зі звільнення полонених “Prisoners of War UA” Олег Веремієнко, “уровень жестокости определяется в каждом деле индивидуально, при этом суд учитывает многие индивидуальные обстоятельства: возраст человека, его состояние здоровья, длительность и интенсивность того или иного обращения или наказания, особенности восприятия такого обращения самим человеком, преднамеренность действий и и.д.” (*Повний текст інтерв’ю вперше опубліковано у додатку №1 до даного звіту*).

С) Збройний Конфлікт на Сході України. Облік випадків жорстокого поведіння із особами, які побували у полоні (заручниках).

У березні 2014 року на Східній частині території України розпочався збройний конфлікт, характер якого досі лишається суперечливим. 13 квітня 2014 року Рада Національної безпеки і оборони України приймає рішення “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України”, текст якого є таємним. Уже наступного дня виконуючий обов’язки Президента України О. Турчинов своїм Указом затверджує це рішення. Воно було опубліковано тоді ж – 14 квітня 2014 року і набрало законної сили. Саме з цієї дати на Сході України розпочалася так звана “антитерористична операція”.

У зв’язку з цим, збройне протистояння у східній Україні характеризується по-різному, що призводить до неоднозначного розуміння статусу осіб, яких незаконно утримують чи утримували сторони конфлікту. Так, Служба Безпеки України кваліфікує таке утримання за ст. 147 Кримінального кодексу України (захоплення заручників). Водночас події на Сході за всіма своїми ознаками підпадають під визначення збройного конфлікту, закріпленого, зокрема, у

Женевських Конвенціях. Про збройний конфлікт йдеться й у численних доповідях неурядових¹ та міжурядових організацій² та нещодавньому звіті Канцелярії Прокурора Міжнародного Кримінального Суду³.

Адвокат Олег Веремієнко зазначає: *“Многие эксперты в области международного гуманитарного права считают, что как минимум с конца августа 2014 года, когда на территорию Украины зашло до 8 БТРГ регулярной российской Армии («Иловайский «котел») т.е. имел место акт вооруженной агрессии (которая продолжается по сегодняшний день), и нет никаких сомнений, что в нем принимала участие именно регулярная армия РФ, заезжали их танки новейших модификаций Т-72, Т-90, применялись ПЗРК российского производства против украинской авиации, которые в «военторге» не купишь, – автоматически начинают действовать Женевские Конвенции. И поэтому нужно говорить, что в плену содержатся не заложники, а военнопленные (наши солдаты на Востоке). Отсюда есть обязанность по срокам содержания, которые не должны превышать трех месяцев. Наши политики делают подмену понятий, они говорят, что это заложники и, мол, вступает в силу закон о борьбе с терроризмом. Но с заложниками нет нормы по срокам, и это очень усложняет процесс предъявления обвинения против террористов, даже и по той причине, что они будут ссылаться на истечение сроков и то, что подобные дела подлежат закрытию.*

Вместе с тем, Украина подала декларации о действии Римского Статута ИСС, поэтому эти деяния не имеют сроков давности. Через 50 лет их можно будет передать в Гаагу или специально созданный Международный Военный Трибунал по типу Югославского или Руандийского. По-другому российско-украинскую войну не остановить. Нужно расследовать как преступления наших военных ВСУ на Востоке (к сожалению, такие факты есть – и мародерства, и другие насильственные преступления), так и, в первую очередь, расследовать преступления пророссийских боевиков против мирного населения, против военнопленных и т.д.”

Відповідно до статті 10 Закону України “Про Службу безпеки України”, на виконання доручення Президента України від 02 вересня 2014 року, з метою координації роботи з надання допомоги громадянам у питаннях звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти, 05 вересня 2014 року Центральне управління Служби безпеки України видало Наказ №560 “Про утворення постійно діючого Міжвідомчого центру допомоги громадянам у питаннях звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти”.

¹ Наприклад: Доповідь “Тебе не існує: свавільні затримання, насильницькі зникнення та тортури на Сході України”. AMNESTY INTERNATIONAL / HUMAN RIGHTS WATCH. 21 липня 2016 року. Індекс EUR 50/4455/2016.

Доступно за посиланням: https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/ukraine0716ukrweb_4.pdf або <http://amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/2016-Tebe-ne-isnuye.-Svavilni-zatrimannya-nasilnitski-zniknennya-ta-torturi-na-shodi-Ukrayini.pdf>

² Регулярні доповіді моніторингової місії з оцінки та звітування щодо ситуації з правами людини Управління Верховного Комісара ООН з прав людини, яка розпочала свою діяльність у березні 2014 року. Доповіді доступні за посиланням: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvityi/un-in-ukraine-publications/3688-dopovidi-oon-shchodotsytuatsii-z-pravamy-liudyn>

³ Отчет о действиях по предварительному расследованию. Канцелярия Прокурора Международного Уголовного Суда. Опубликовано 14.11.2016 года.

Доступно за посиланням: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE-Ukraine.pdf>

Основними завданнями цього управління є:

- 1) створення списку військовослужбовців, які постраждали або загинули за Україну, беручи участь у проведенні антитерористичної операції, починаючи з 07 квітня 2014 року (далі – АТО);
- 2) координація підрозділів Центрального управління, органів, закладів та установ Служби безпеки України, Штабу Антитерористичного центру при Службі безпеки України, надання пропозицій іншим державним органам з питань звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти у період проведення АТО;
- 3) розгляд заяв, звернень та повідомлень громадян України, іноземців, представників засобів масової інформації та надання їм сприяння і консультативної допомоги у питаннях звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти у період проведення АТО.

У доповідях міжнародних організацій зазначалося, що *“з української сторони не існує жодного органу, який вів би статистику обміну і звільнення затриманих. Цим займається щонайменше три окремих структури, а також окремо – особи, які брали безпосередню участь в створенні цих структур”*.⁴ Окрім того, часто медичне освідчування осіб після виходу з полону було суто формальним, тож значна частина інформації, яка повинна була фіксуватися відразу після звільнення, була втрачена.

Також ми з'ясували, що в Україні досі відсутні ефективні механізми розслідування випадків катувань чи інших видів жорстокого поводження, системи захисту жертв такого поводження, їхньої реабілітації та проведення компенсацій за страждання, які вони пережили. Підтвердженням цього є аналіз Звіту за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (I квартал 2016 року), підготовленого правозахисними організаціями України⁵.

У вересні 2016 року Служба Безпеки оприлюднила перший бюлетень свідчень українських громадян, які знаходилися в заручниках російських терористичних угруповань на території ОРДЛО, про збройну агресію Російської Федерації щодо України, нелюдських умов тримання у заручниках, фізичного насилля та катувань, морально-психологічного знування. Ця збірка містить свідчення перших 124 жертв з 3082 осіб, яких опитали в СБУ. Визначально, що ці свідчення згруповані за критеріями, серед яких: нелюдські умови утримання; фізичне насильство та катування, морально-психологічні знування.

⁴ Доповідь “Зломлені тіла. Тортури та позасудові страти на Сході України”. Amnesty International, травень, 2015 року. Індекс EUR 50/1683/2015,– 34 с. - с.12. Доступно за посиланням: http://amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Dopovid_ZLOMLENI-TILA_Torturi-ta-pozasudovi-strati-na-shodi-Ukrayini.pdf

⁵ Національна стратегія у сфері прав людини, 2016-2020 рр. Доступно за посиланням: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>

План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Доступно за посиланням: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>

Звіт за результатами моніторингу імплементації Національної стратегії у сфері прав людини (I квартал 2016 року). Доступно за посиланням:

<http://helsinki.org.ua/zvit-za-rezultatamy-monitorynhu-implementatsiji-natsionalnoji-stratehiji-u-sferi-prav-lyudyny-i-kvartal-2016-roku/>

Це дає підстави припустити, що в Україні розпочато роботу з ведення обліку випадків жорстокого поводження та катувань щодо осіб, які побували у полоні (заручниках) у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ

Із метою дотримання балансу та проведення якомога повнішого й об'єктивнішого моніторингу, ми обрали для інтерв'ювання як цивільних осіб, так і військових. Нас цікавили жінки і чоловіки, які були в полоні в різні періоди часу та в різних місцях утримання. Перших трьох респондентів нам надала ГО «Правозахисна Група «СІЧ», із яких і почала формуватися база. Зрештою, з 58 осіб ми обрали 26, чії історії могли надати нам найбільш повну інформацію.

Водночас на початку моніторингу ми звернулися із запитами до органів державної влади, Національної поліції України, Генеральної та військової прокуратур, Уповноваженого Верховної ради з прав людини, а також до офісу Омбудсмена Російської Федерації із проханням надати інформацію про відомі їм випадки утримання полонених та поводження з ними на території збройного конфлікту на Сході України.

Під час дев'яти моніторингових візитів у міста Гошів, Івано-Франківськ, Одеса, Дніпро, Щастя, Сєвєродонецьк, Київ, Кіровоград, Полонне, Тернопіль, Херсон, Скадовськ, Луцьк ми опитали 26 осіб, із яких 24 особи – прямі жертви жорстокого поводження в полоні (11 цивільних і 13 військових), одна – непряма жертва (матір полоненого) та один волонтер. Окрім того, правозахисники, котрі працюють із полоненими, надали нам додаткову статистичну інформацію, яку ми опрацювали та згрупували згідно двадцяти критеріїв міжнародних стандартів утримання осіб у місцях несвободи. Нам також вдалося поспілкуватися з представниками громадських організацій, лікарями, котрі були на передовій і надавали медичну допомогу у військових медичних закладах на підконтрольній Україні території.

У зв'язку із тим, що ми вирішили насамперед подати не статистику, а історії конкретних людей, ще на етапі планування проекту основним інструментом моніторингу ми обрали метод інтерв'ювання. Він полягає у тому, що з кожним з респондентів було проведено приватну бесіду в умовах, максимально комфортних насамперед для самого потерпілого. Спілкувалися з респондентами основні виконавці проекту, які попередньо пройшли необхідне навчання та співбесіду з психологами-експертами. Загалом протягом березня, червня – липня 2016 року працювало 5 інтерв'юєрів.

Під час інтерв'ю респондентам було запропоновано розповісти свою історію від моменту потрапляння в зону АТО до звільнення з полону. Для тих, кому було некомфортно спілкуватися усно або письмово, ми розробили анкети, в яких респондент мав можливість викласти усі обставини перебування в полоні. Деякі з опитаних вирішили розповісти свою історію анонімно, через страх небезпеки для них та їх близьких.

У результаті такої роботи ми отримали певний масив інформації, яку потім опрацьовували за допомогою зіставлення та порівняльного аналізу інформації, отриманої в процесі моніторингу ЗМІ, свідчень інших респондентів (деякі особи утримувалися в той самий час і у тому ж місці), інтерв'ю з учасниками інших громадських організацій та аналізу відповідей на запити до державних органів.

Для моніторингу ЗМІ ми відбирали ті інтернет-видання і сайти інформагенцій, які користуються найбільшою популярністю серед читачів. Інформацію про кількість відвідувань ми брали із їх сторінок, а також статистичних даних bigmir.net.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА, СУДОВА ПРАКТИКА ЄСПЛ

Очевидно, що у моніторингу за дотримання гарантії заборони застосування тортур до осіб, які потрапили у полон, виникла потреба у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України. Тому постає питання правової кваліфікації.

Під час попереднього аналізу права, який в подальшому здійснювався протягом усього часу реалізації проекту, ми дійшли висновку про застосування до ситуації, яка склалася на Донбасі, ст. 3 Конвенції про захист основних прав та свобод людини та Конвенції проти катувань. Однак, 14 листопада 2016 року був опублікований попередній висновок Прокурора МКС, який, наголошуємо, є лише попереднім по відношенню до рішення МКС. У ньому в п. 169 доповіді вказано про наявність одночасно міжнародного збройного конфлікту та неміжнародного збройного конфлікту.

Відповідно, аналізуючи фактичний стан ситуації, питання застосування тортур, катування та нелюдського і жорстокого поводження в аспекті міжнародного права варто розглядати дві ситуації: міжнародний збройний конфлікт та неміжнародний збройний конфлікт.

До міжнародних збройних конфліктів застосовуються чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року, “Гаазьке право” у повному обсязі, звичаєві норми міжнародного гуманітарного права.

Як би не кваліфікувався збройний конфлікт у двох східних областях України, все ж щодо поведінки сторін у ньому повною мірою застосовується міжнародне право прав людини.

У практичному сенсі для України найважливішим є питання про застосування під час “Антитерористичної операції” норм Конвенції з прав людини та основоположних свобод (*далі – Конвенції*) у світлі практики Європейського суду з прав людини. Так, ЄСПЛ у ситуаціях зі збройними конфліктами, крім міжнародного права прав людини, застосовує і міжнародне гуманітарне право.

А) Національне законодавство України

Частиною 1 ст. 3 Конституції України передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а згідно з ч. 1 ст. 24, “ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню”. Таким чином, Конституцією України встановлено заборону щодо застосування катувань.

Ст.127 КК України, **катування**, тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб.

В) Міжнародне право:

Катування – один із найнебезпечніших міжнародних (конвенційних) злочинів, в тому числі і воєнних. Заборона застосування катувань і жорстокого поводження є загальною міжнародною нормою, що закріплена в численних міжнародних конвенціях.

Зокрема, у ст. 1 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (далі – *Конвенції проти катувань*) зазначено: “для цілей Конвенції термін “катування” означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне завдаються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого характеру, коли такий біль або страждання спричиняються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурюванням, чи з їх відома, чи з їх мовчазної згоди. Цей термін не означає біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи викликаються ними випадково”.

Поводження, яке викликає душевні, а не фізичні страждання, може прирівнюватися до нелюдського поводження.

Відповідно до Статуту ООН, зокрема ст. 55, держави повинні сприяти загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод.

Одне з таких положень – украй важливе за суттю й загальне за формулюванням – містить ст. 3 «Заборона катування» Конвенції, яка повністю корелює зі ст. 5 Загальної декларації прав людини.

Катування є злочином відповідно до принципів міжнародного права. У всіх відповідних документах катування суворо забороняється й не може бути виправданими за будь-яких обставин. Ця заборона є одним з елементів міжнародного права, обов’язковим для всіх членів міжнародного співтовариства, незалежно від того, ратифікувала така держава міжнародні договори, що прямо забороняють застосування катувань, чи ні. Застосування катувань являє собою злочин проти людяності.

С) Практика ЄСПЛ

У межах європейського правового простору питання тлумачення відповідних кримінально-правових термінів і понять подекуди вирішується Європейським Судом з прав людини. Так, розглядаючи справу Ірландії проти Великої Британії (1978), цей Суд розрізнив три основні поняття, що закладені у змісті ст. 3 Конвенції щодо ступеня жорстокості поводження:

1) катування – умисне нелюдське поводження, що завдає серйозних і жорстоких страждань;

2) нелюдське поводження або покарання – заподіяння сильного фізичного або душевного страждання;

3) поводження або покарання, яке принижує гідність, – таке погане поводження, що спрямоване на те, щоб викликати в жертв почуття страху, пригніченості та неповноцінності з метою образити, принизити або зламати їхній фізичний та моральний опір.

D) Поняття “мінімального рівня жорстокості”

Ст. 3 Конвенції охоплює широкий діапазон різних видів поведження і покарання. При цьому, як зазначалося в справі *Greek case* (1969 р.), у повному обсязі види жорстокого поведження або покарання заборонені. Щоб підпасти під застосування ст. 3 Конвенції, звернення повинно досягти **“мінімального рівня жорстокості”**. Оцінка того, що можна вважати таким мінімумом, відносна: вона залежить від усіх обставин справи, в тому числі від тривалості поганого поведження, його фізичних і психологічних наслідків, а в деяких випадках – від статі, віку і стану здоров'я жертви.

Нарешті, доктрина “мінімального рівня жорстокості” застосовується при відокремленні катувань від нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження й покарання.

У справі *Ireland v United Kingdom* (1978 г.) Суд визначив, що «катування» складається з «навмисного нелюдського поведження, що викликає дуже серйозне і жорстоке страждання», яке несе особливе клеймо ганьби. **Різниця між тортурами та іншими видами забороненого поведження або покарання за ст. 3 Конвенції полягає в ступені і інтенсивності і залежить, як зазначалося вище, від індивідуальних обставин жертви.**

Коли мова йде про **тортури**, повинен бути досягнутий не тільки певний рівень жорстокості, але має бути і показано, що жорстокість ця спрямована на те, щоб заподіяти жорстокі страждання або домогтися будь-якої певної мети. Це відповідає визначенню катування, поданого в Конвенції проти катувань.

Сукупність обставин: страх кари, умови утримання, відсутність медичного лікування.

У справі *Plascu and Others v Moldova and Russia* (2004) четверо заявників були заарештовані за звинуваченням в антирадянській діяльності, застосуванні незаконних засобів боротьби проти Придністров'я, а також у скоєнні інших злочинів. Троє з них були взяті в гарнізон російської армії, де, за їхніми заявами, вони піддавалися тортурам з боку солдатів. Вони були позбавлені зв'язку із зовнішнім світом, містилися в камерах без туалету, води і природного світла, їм давалося лише 15 хвилин у день на прогулянку. Пізніше заявники містилися в поліцейському управлінні, в камерах без природного світла. Заявникам не було дозволено відправляти і отримувати кореспонденцію, вони були позбавлені зв'язку з адвокатом, побачення з родиною були тільки на розсуд адміністрації місця утримання. Умови їх утримання призвели до погіршення стану здоров'я, але вони не отримали належної медичної допомоги. Суд зазначив, що заявники жили в постійному страху кари, не мали можливості використання будь-якого засобу судового захисту, і їх страждання були посилені тим фактом, що їх вирок не мав правової бази або легітимності через явно довільного характеру обставини процесу, на якому слухалася їхня справа. Мало місце порушення вимог ст. 3 Конвенції, так само як і поведження, якому був підданий перший заявник, становило катування. Поводження щодо третього заявника, також як і умови його утримання, а саме – позбавлення його належного харчування та медичної допомоги, прирівнюється до тортур.

Різниця між тортурами і нелюдським поведженням переважно вимірюється мірою жорстокості заподіяного страждання (*див. Справа Ireland v United Kingdom (1978 г.), наведене вище пар. 167*). Окрім того, **в той час, як катування, з одного боку, зазвичай потребує**

доведення тієї або іншої конкретної мети, інші види жорстокого поводження цього не вимагають.

Часто Суд робить висновок, що жертва піддавалася як нелюдському, так і такому, що принижує гідність, поводженню. Однак, у практиці Суду проводиться розмежування між цими двома видами поводження. Суд вважає поводження «нелюдським», оскільки, серед іншого, воно застосовувалося навмисне і протягом багатьох годин поспіль, викликаючи або тілесні ушкодження, або сильні фізичні чи психічні страждання. Суд вважає поводження таким, що «принижує гідність», оскільки воно могло викликати у жертви почуття страху, мук або неповноцінності, достатніх, щоб принизити її та потоптати її людську гідність.

При розгляді того, чи є конкретний вид поводження таким, що «принижує гідність», Суд бере до уваги, чи є воно предметом приниження людини і чи має негативний вплив на особистість людини в контексті, несумісному зі ст.3. Проте, знову ж, як зазначено вище, відсутність будь-якої такої мети не може однозначно виключити рішення про наявність порушення ст. 3 Конвенції (*див., серед інших, справу Becciev v Moldova (2005 рік); I.I. v Bulgaria (2005 рік), параграф 67*).

Поводження, яке викликає більш душевні, аніж фізичні страждання, може прирівнюватися до нелюдського поводження.

Загроза застосування тортур щодо жертви може розглядатися як нелюдське поводження у випадках, коли ця загроза досить реальна і безпосередня. Щоб загроза була прирівняна до такого поводження, необхідно показати, що вона викликала рівень страждань, який зазвичай асоціюється з нелюдським поводженням. Згідно Суду, в справі *Campbell and Cosans v United Kingdom (1982 г.)* пар. 26, загроза тортури, вироблена щодо особи, яка перебуває під вартою, може становити нелюдське поводження, коли така загроза реальна і безпосередня і викликає сильні душевні страждання (*див. на противагу, Tekin v Turkey (1998 р.), де твердження заявника, що стосуються застосування погроз тортуррами, на думку Суду, не були достатніми для встановлення порушення ст. 3 Конвенції*).

Е) Методи допиту:

Методи допиту, що включають побиття, погрози та інші види насильства, складають порушення ст. 3 Конвенції.

- У справі *Ireland v United Kingdom (1978 р.)* застосування “п’яти методів” допиту (*див. Розділ 2.3.3.5 вище*) було визначено як порушення статті 3 Конвенції.

- У справі *Aksoy v Turkey (1996 р.)* заявнику під час допиту були зав’язані очі, що викликало його дезорієнтацію. Його підвішували за руки, пов’язані за спиною (“палестинське підвішування”), застосовували електрошок (наслідки якого поглиблювалися поливанням водою), били, зокрема по обличчю і ображали. Щодо “палестинського підвішування”, то Суд зазначив, що окрім сильного болю, який таке поводження викликало, воно призвело до тривалого паралічу обох рук. Це поводження мало такий серйозний і жорстокий характер, що воно становило катування.

- У справі *Salman v Turkey (2000)* жертву взяли під варту в нормальному стані здоров’я, а пізніше чоловік помер. У нього були синці та садна на ногах і перелом грудної кістки. Родина стверджувала, що його били по п’ятах і сильно вдарили в груди. Суд постановив, виходячи з

характеру і ступеня жорстокості поводження і фактів, що жертві були заподіяні дуже серйозні і жорстокі страждання, рівносильні тортурам.

- У справі *Mauzit v Russia* (2005 р.) заявник утримувався в дуже малих переповнених камерах, в яких на 1 людину припадав в середньому тільки 1 кв. м. Ув'язнені були змушені спати по черзі, їм дозволяли митися тільки раз на десять днів. Суд виявив, що заявник перебував протягом 9 місяців і 14 днів в камері, де було від 6 до 10 ув'язнених, у кожного з них мізерно мало місця. Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такого, що принижує гідність, поводженню чи покаранню визначив як бажану **норму площі для кожного ув'язненого 7 кв. м.** Суд також зупинився на питанні санітарних умов: заявник скаржився, що камери були брудними, кишіли клопами, не вистачало природного світла. Суд зробив висновок, що умови тримання заявника під вартою прирівнювалися до такого, що принижує гідність, поводження.

Тобто, як бачимо, як національне право й міжнародне право прав людини, так і міжнародне гуманітарне право вимагають розслідування випадків умисного вбивства, катування або іншого жорстокого поводження із затриманими, а також притягнення винних до відповідальності за наявності відповідних доказів. При цьому поняття катування та нелюдського поводження потребує детального аналізу із сукупністю обставин і характеристик.

РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ІНТЕРВ'Ю

У цьому розділі подані результати аналізу свідчень 24 жертв полону, з якими вдалося поспілкуватися моніторинговій групі, а також - зведений аналіз 25 свідчень за наданою ГО "ПГ "СІЧ"" інформацією.

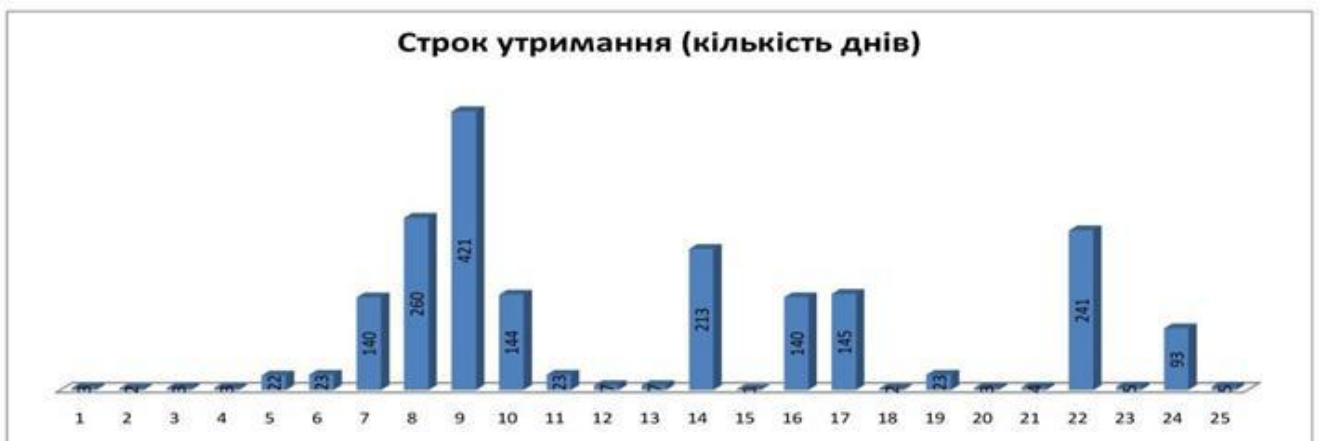
Отримана інформація згрупована за критеріями належності умов утримання та поводження із особами, які потрапили до місць несвободи, в тому числі і тих, яких утримують як заручників або військовополонених. Для цілей цього аналізу критерії сформовані на основі Стамбульського Протоколу.

А) Тривалість та періоди утримання

Щодо питання тривалості та періодів утримання опитаних групою моніторів осіб, був проведений певний статистичний аналіз, за результатами якого, можемо вказати наступні дані: 10 респондентів перебували у полоні та були звільнені у 2014 році; 6 респондентів потрапили в полон у 2014 році, а були звільнені у 2015 році; 4 потрапили у полон та були звільнені з нього у 2015 році, один потрапив в полон у 2015 році та був звільнений у 2016 році. Також один з полонених перебував 428 днів у місцях несвободи, 1 – 380 днів, 1 – 365 днів, 2 – 239 днів, 1 - 207 днів, 1 – 122 дні, 1 -103 днів, 1 – 77 днів, 1 – 61 день, 1- 51 день, 1- 39 днів, 2 – 35 днів, 1 – 31 день, 1- 22 днів, 1 -18 днів, 1 – 7 днів, 1 -3 днів, 2 – 1 день.

Окрім безпосередньо отриманої інформації за результатами інтерв'ювання групою моніторів проекту, також було проаналізовано інформацію надану партнером проекту ГО "Правозахисна Група "СІЧ" про осіб, котрі побували в полоні (заручниках) представників незаконних збройних формувань на території ОРДЛО (окуповані райони Донецької, Луганської областей). На момент обміну інформацією юристи ПГ "СІЧ" опитали 79 респондентів, вибірка складала 25 осіб.

Згідно отриманих даних, переважна більшість опитаних перебувала в полоні у 2014 році, а саме – 15 осіб у періоди: 28.08.-01.09, 31.08 -01.09, 28.08- 01.09, 29.08- 20.09, 29.08- 21.09, 29.08-20.09, 12.08-18.08, 12.08-18.08, 31.08, 31.08-01.09, 29.08-20.09, 29.08-31.08; 29.08-01.09; 09.08 - 09.11. Дві особи перебували в полоні впродовж 2014-2015 років – із 05.10.2014 по 05.05.2015 р. та з 30.12.14 р. по 27.08.2015 р. Сім осіб утримувалося протягом 2015 року: 12.06- 29.10; 14.04- 29.12; 08.06- 29.10; 12.06- 29.10; 07.06 -29.10; 17.02-21.02.; 17.02 по 22.02. А також один потерпілий знаходився в полоні в період з 20.01.2015р. по 15.03.2016 р.

В) Випадки фізичного насильства

У кожного з респондентів – своя історія потрапляння у полон: виконання бойового завдання, волонтерська місія, візит до рідних, які залишились на непідконтрольній Україні території, зрада.

До кожного з них під час полону застосовували тортури, катування, нелюдське поводження. Полонених били під час захоплення і затримання, били часто: руками, ногами, гумовими кийками, прикладами – нерідко аж до втрати свідомості, стріляли. У когось відкривалася гангрена, у когось настільки набрякали руки й ноги, що після

натискування пальцем “залишалася вм’ятина на 5 сантиметрів”, когось катували електрострумом і вирізали на спині свастику. В багатьох були понівечені обличчя, поламані ребра. Перевозили затриманих в багажниках автомобілів.

Ми з повагою ставимось до права кожного респондента на приватність, тому у тих випадках, коли особи відмовлялись називати свої прізвища та імена для публікації, ми їх змінювали.

Віктор Михайлович, доброволець

Період утримання: 39 днів (25.01.2015 – 03.03.2015)

Місця утримання:

25.01.15 р. до 12.02.15 р. – підвал офісного приміщення у м. Горлівка, розмір приблизно 2х3 м; 12.02.15-14.02.15р. – в приміщенні квартири, де проводилася операція. Жив у кімнаті приблизно 17 м. кв.; 15 лютого його та ще кількох полонених перемістили в м. Єнакієве – на військову базу “так-званих” регулярних військ артилерійської військової частини “ДНР”, територія була схожа на приватну автомобільну базу. Тут їх помістили у приміщення типу токарського цеху розміром приблизно 10х5 м. Також був лише одну ніч окремішній камері Архіву СБУ, перед тим як його завезли на базу в Єнакієве.

У полон захопили одночасно чотирьох чоловіків – добровольців Правого сектору, серед яких був і Віктор Михайлович. За його словами, вони опинилися у засідці, на них вийшли приблизно 10-15 озброєних автоматами Калашнікова військових у російській формі, оскільки ця форма мала характерний візерунок хакі (опитуваний раніше служив у Афганістані та Югославії, тому володіє такою інформацією). Після захоплення відразу почали бити, двічі прострелили ліве стегно, обидві кулі вийшли наскрізь. Від цих пострілів досі лишилися шрами, опитуваний їх продемонстрував під час інтерв’ю.

“Били прикладами автоматів, ногами, кулаками. Відразу роззброїли, забрали мобільні телефони. Били так, що поламали кістки. В мене з вух та носа пішла кров. Мої побратими були синього кольору. По них також стріляли. Скільки часу били – я не пам’ятаю”.

Також чоловіку зламали ніс прикладом пістолета. Після побиття чотирьох чоловіків поклали в багажне відділення легкового автомобіля один на одного. Руки та ноги зв’язали клейкою стрічкою на голови одягнули пакети й обмотали клейкою стрічкою. Повезли у

невідомому напрямку. Коли автомобіль зупинився, почали витягувати на землю. Затягнули у якийсь підвал, у якому на землі була вода. Разом із опитуваним був ще один його побратим. Руки й ноги лишались зв'язаними, мішки – на головах. Через деякий час їх попід руки вивели з камери. Коли зняли з голови пакет і розв'язали руки, опитуваний побачив, що він стоїть у кімнаті, де є ще один його побратим. За довгим столом сиділо близько 15 чоловіків, зовні схожих на колишніх в'язнів (такий висновок опитуваний зробив зі специфічної лексики, яку вони вживали, їхнього зовнішнього вигляду). Відразу, як зняли мішок, чоловік отримав сильний удар по голові ззаду прикладом автомата. Після того, як упав, на нього посипалися інші удари та стусани. Здавалося, що б'ють усі разом. Ці побої супроводжувалися глузливими викликами “Слава Україні!”.

Через якийсь час ліву руку опитуваного зафіксували кайданками із правою рукою його побратима. Їх обох посадили на якусь лаву чи стілець, спинами один до одного. Чоловік відчув перший удар струмом. До вільної руки приклали вихід від вибухової машинки, так само зробили і його товаришу. Продовжували бити. Опитуваний каже, що відчував біль за межами терпимості. Він та його товариш кричали. Удари струмом та побої продовжувалися. Як довго це тривало – він не знає. Після цього його з товаришем розвели в різні камери, де вони утримувалися поодиноці.

Також чоловік пригадує випадки, коли його підвішували через лебідку до стелі за зв'язані позаду руки. Так він висів близько 30 хв., при цьому опори під ногами майже не було, це повторювалося кілька разів, супроводжувалося ударами та вимогою співати український гімн.

Пізніше, коли полоненого перемістили перший раз на територію РФ і він побачив там правоохоронців та намагався звернутися до них за захистом, – його знову почали бити бойовики, які його супроводжували, били кілька годин поспіль в автомобілі, в якому його перевозили, били після цього в камері в м. Тихорецьк Ростовської області РФ – під час допиту.

Чоловік розповідав, що у його бойового товариша, якого також захопили в полон, позаду на шиї було татуювання українського герба – під час захоплення бойовики вирізали ножом це татуювання на очах у респондента. Ніж нагадував перо, довжиною приблизно 7 см, ширина леза – приблизно 3 см. Майже всі бойовики мали такі ножі і хизувалися ними.

“Коли ми їхали з міста Єнакієве в Донецьк, на околицях Донецька був настільки сильний трупний запах, що було чути через автомобіль. Бойовики сказали: “Тут лежать ваші пацики. Хочеш побачити?” Підвели мене до насипного кургану, приблизно 10 на 10 метрів, де я побачив фрагменти військового одягу та частин людських тіл. Мені сказали, що це розстріляні добровольці. Очевидно, там було до сотні людей”.

Наслідки полону: араноїдальна кіста, рубцево-атрофічні зміни лівої лобної долі, виражена енцефалопатія, вентрикуломегалія. Протягом тривалого часу не відчував дотику – невротія верхніх кінцівок.

Максим Ігорович, цивільний, правоохоронець,

Період утримання: 1 тиждень (із 31.07.2014 р. по 07.08.2014 р.)

Місця утримання: Молодогвардійськ, вул. Свердлова, колишній універмаг. Також перевели до м. Краснодар, вул. Першокінна, в районі колишньої шахти ім. Лютикова, поблизу

АЗС “Лідер”.

“Приблизно о 22.00-23.00, коли я знаходився в помешканні свого брата.... почув стук у двері і побачив сусідку, яка стояла біля дверей. Відкривши двері, я побачив трьох осіб, які були одягнені у камуфльований одяг зі зброєю в руках. Далі один з чоловіків, нічого не кажучи, наніс мені удар прикладом зброї в обличчя, внаслідок чого я втратив свідомість. У мене було травмоване підборіддя зліва та втрата крові. В подальшому ці особи увірвались у приміщення квартири та без пояснень почали проводити обшук, мотивуючи це тим, що я та мій брат нібито причетні до націоналістичних формувань”.

Одягали на голову поліетиленовий пакет, доводили до удушення, били електричним струмом, у тому числі в область статевих органів, робили постріли над головою, біля статевих органів, били у різні частини тіла

Наслідки полону: рвана рана підборіддя, переломи 8 ребер, носа, струс головного мозку.

Сергій Вікторович, цивільний

Період утримання: 1 місяць 4 дні (з 13.06.2014р. по 17.07.2014р.)

Місце утримання: Сплат, Луганськ, офіс Кісельова, кімната зі зброєю на Локаторній, гараж.

Сергій Вікторович розповідає, що застосовували електрошок у живіт. Важкими були допити, на які водили 2-3 рази в день. При цьому були присутні журналісти з каналу “Россія 24”. Били часто: прикладом і ногами, труїли газом із балону.

Наслідки полону: перелом променевої кістки лівої руки, ребра, синяки, гематоми, струс мозку.

Коваль Валентин Миколайович, доброволець,

Період утримання: 8 місяців (05.10.2014 р. – 08.05.2015 р.)

Місце утримання: Донецьк, будівля СБУ, потрапив на “Яму”, колишня будівля СБУ на вул. Щорса, 62, після “Ями” тримали у бомбосховищі.

“Багато били, водили на розстріл. Були сильні набряки після побиття. Руки та ноги так набрякали, що від пальця залишалась вм'ятина на 5 сантиметрів. Били руками і ногами, гумовими кийками. Били всіх, багато з поламаними ребрами, декого катували електрострумом, гумовими кийками. Також бачив, як одному вирізали свастику на спині”.

“Одного разу, коли мене били, їх було троє, я чув, як один з них говорив: “Ти погано б'єш” і показував, як правильно бити. Перший раз мене били більше 2 годин, із мене злетів мішок, і я хотів подивитися хто, але не встиг, його відразу одягли. За голосам – молоді хлопці. Цих хлопців називали “Група удару”. Коли били кийками, мішок на голову не одягали, там головні садисти за прізвиськами Мовчун, Батон.

Після побиття, температура під сорок стрибає. Б'ють і тоді спека, душно, аж пара йде. А потім все синє-синє. Рука розпухла, в светр на влазить, нога теж, штани не одягнеш, шкарпетки порозрізував, пальцем тиснеш – сантиметра 3 дірка і півдня вирівнюється. Довго проходили. При мені хлопця забили на смерть, я бачив, як його волочили по сходах з мішком на голові і в одних камуфляжних штанях, він уже майже не дихав, тільки хрипів, його тягли, він йти не міг. Я тоді був на допиті у слідчого (позивний – Давид, я його колись один раз бачив в Калинівці – Ліоненко Андрій Олександрович) і бачив його. Його кинули в сусідню кімнату, я чув, як з розгону на нього стрибнули і звук пропав. А потім я у медсестри Людмили Олександрівни Капіщевой (вона, сепаратистка з Криму, приїхала разом з чоловіком, його позивний - Нік. Вона була не в собі, любила включати гімн Росії і танцювати під нього, ходила завжди з пістолетом і погрожувала прострелити коліно) дізнався, що він помер. Напевно, він був військовий”.

Тимофєєв Олександр, волонтер,

Період утримання: 1 рік (07.09.2014 – 27.08.2015)

Місце утримання: підвал будівлі СБУ у м. Донецьк

“Першого допиту не пам'ятаю, бо я був без свідомості взагалі. Боліло все, щось було зламане, – пригадує Олександр. – Мене відправляли на окопи. Я бачив аеропорт з боку ворога: рили окопи. Мене відправляли, бо був у такому важкому стані, що вони думали, що загину. Я був весь синій. Інших примушували до роботи. Копали траншеї.

Потім, коли нас повернули з аеропорту, повернули під сходи і перетасували. Вони були п'яні ходили по камерах і били всіх підряд. Заходили у 4-ту камеру. Дубинками били всіх. В якийсь момент відкрили двері і били по головах. Всі спали. Стояти не було можливості, тільки лежали. Я це добре пам'ятаю. Дубинкою били (паралічна дубинка розсікає шкіру). Потім у 6 камеру. Після допитів були рани на ногах. Права нога почала гнити. Я перестав ходити. Нога почала гнити до кісток. Тоді вони можливо вирішили, що можуть заробити на мені грошей. Привели до мене полоненого лікаря і він все розрізав в антисанітарних умовах.

Взагалі мене били всім, чим завгодно: очей не зав'язували,

били так.

Була контррозвідка їхня так звана. Це був відділ. Заяць був керівником цього відділу. В мене був Слива, позовний – прізвище. Був Валдіс.

Ще були НГБшники. В якийсь момент вони були присутні, але я точно не пам'ятаю. Мені розповідали, що вони навіть мінялись на допити групами. Була така практика. До тих, хто не сподобався. Просто били, без запитань. Мені вже було все одно. Мене просто забивали жорстоко. Погрожували пістолетом без запобіжника. Але робили це після побиття. І тоді вже все одно було. Не розумію, чим керувались.

Вони намагались приховувати зв'язок з Росією, казали, що це все вони самі задумали”.

Петренко Ігор Миколайович, військовий священник,

Період утримання: 1 місяць і 23 дні (14.02-06.04.2015 р.)

Місце утримання: Телецентр в м. Донецьку, по вул. Куйбишева, 61 (бомбосховище, кімната - був разом у 4-ма іншими військовими - 2,2 м x 3,50 м.). З 14.02 по 14.03.2015 року

Під час затримання було нанесено численні побої – забій обличчя, ребер. Перевозили в багажнику. Священника захопив і утримував підрозділ Оплот “Ангели смерти”.

Були випадки, коли іншим полоненим заливали парафін у вуха, гасили недопалки, били батоном так, що лопала шкіра, різали, вчиняли інші знущання, зокрема – в приміщенні телецентру. Також чоловік розповідав про випадок з одним із бойовиків, який чимось “завинив” – його також катували, імітували розстріл, прострелили ногу.

Наслідки полону: численні травми по всій площині тіла, забій голови; погіршення стану здоров'я у зв'язку з тим, що полонений не отримував противірусну терапію (проти Гепатиту С).

Давід

Період утримання: 77 днів (24.08.2014 -10.11.2014 р.)

Місце утримання: Донецьк (архів СБУ), вул. Щорса, 62

Середні, іноді тяжкі удари в тулуб і пах.

Побиття були постійними: кожного разу під час допиту та при зустрічі із конвоїрами (спілкування в принизливій формі). Допитів було 10-20.

Свідок вбивства 2 людей у с. Новоіванівка, під час захоплення в полон. Листопад 2014 – свідок катування невідомого чоловіка (електричний струм, побої)

Наслідки полону: ушкодження спини зі зміщенням хребців, медіального меніску правої ноги.

Маковій Геннадій

Період утримання: 103 дні (24.08.2014 - 05.12.2014 р.)

Місце утримання: .Сніжне, Донецька обл. 69 днів, з 30.10.14 – Донецьк Архів СБУ.

Захопили озброєні особи у військовій формі, сказали що вони з псковської дивізії ВДВ РФ. Їхали до місця утримання приблизно 7 годин від села Ольгинка Донецької області, можливо, перетнули кордон із Росією.

“В Сніжному я пробував вести щоденник, коли в мене його виявили, то відібрали і побили, внаслідок чого я отримав забій грудної клітини і поясниці. Крім того, там був охоронець який міг вдарити будь – кого і будь коли прикладом пістолета або битою”.

“Погрожували розстрілом, постійно принижували, змушували виконувати найбруднішу роботу, казали, що ми будемо працювати на них як раби. Наприклад, на КПП в Мар’їніці змусили пробивати туалети, також було важко слухати розмову телефоном іншого полоненого із матір’ю, коли тому сказали, що його розстріляють”.

Став свідком знущання над іншим полоненим, якому завдали 7 ножових поранень.

Наслідки полону: пошкодження хребта, спинна грижа у зв’язку із виконанням примусових робіт

Гордієнко Владислав, волонтер

Період утримання: 18 днів (15.03.-04.04.2015 р.)

Викрали під час волонтерського візиту для передачі харчів.

Били іноді по 6-7 людей ногами, руками, міліцейськими дубинками, по голові, менше по тулубу, били струмом, чіпляли дроти до ніг.

Наслідки полону: перелом ребер, забій м’яких частин тіла, струс головного мозку.

Цимбалюк Анатолій Петрович,

Період утримання: 7 місяців і 27 днів (30.12.14-27.08.2015 р.)

“Ми під’їхали до блокпосту, там було близько четверо озброєних чоловіків, на автоматах яких були георгіївські стрічки. Вони були одягнені у військову форму. Валентин як старший машини вийшов, щоб з’ясувати ситуацію, але вже до цього В’ячеслава та Сергія підвели до кабіни і поклали на землю, спрямувавши на них дуло автоматів. Майже відразу пробили праве

колесо нашого автомобіля. Валентин вийшов з кабінки, потім витягнули мене і також поклали на землю. В цей час я чув автоматні черги – пробіли ще одне колесо нашого авто, однією з таких черг смертельно ранили Валентина, він помер на місці. Поступила команда: “Всех в кузов”. Поки ми лежали на землі, нас роззброїли, в мене забрали військовий квиток, посвідчення водія, зарплатну картку і мобільний телефон.

“Нас затагли в кузов нашого авто, нас везли 2 чи 3 сепаратистів. Проїхавши пару кілометрів, водій не справився з керуванням і мене посадили за кермо, наказали їхати, а бойовий біля мене тримав на мені приціл. Так ми проїхали ще декілька кілометрів. Потім мене витягнули з кабінки, В'ячеслава та Сергія в машині вже не було, мені наказали викинути тіло Валентина. Я перевіряв його пульс, закрив очі, накрив його і поклав. На мене вдягнули кайданки, руки зв'язали ззаду і завели в підвал. Зі мною зайшов бойовик, який мене вів, за ним, майже

відразу, зайшло ще кілька чоловіків і зімітували розстріл. Вони почали розпитувати, хто я і звідки їду, під час допиту були по різних частинах тіла, в тому числі і по голові. Потім вивели з підвалу, підвели до сріблястої легкової іномарки і кинули в багажник, везли хвилин двадцять-тридцять і привезли мене в приміщення телецентру Донецька”.

Там чоловіка катували струмом, били, морально принижували.

Після захоплення в полон продовжувалися постріли. Таким пострілом смертельно поранили одного із членів екіпажу (командира), в складі якого їхав опитуваний. Захоплення і пізніші допити супроводжувалися сильними побиттями, в тому числі й по голові.

Також, за інформацією, отриманою від партнерів, було визначено, що 17 із 25 осіб постраждали від фізичного насильства, 3 особи отримали важкі травми (черепно-мозкові травми, перелом ребер і щелепи). Осіб, котрі були у полоні, били прикладом автомата в спину; бейсбольною битою по ногах, залізними трубами по обличчю, голові, інших частинах тіла.

Яскравим прикладом фізичного насильства є випадок чоловіка, якого орієнтовно на третій день перебування у полоні, прикували до труби, зв'язавши руки та ноги за трубою, і в такому положенні він провів місяць, три рази протягом місяця його вивели на розстріл.

С) Випадки емоційного тиску

Не менш “витонченим” було психологічне насильство. До полонених застосовували різноманітні методи психологічного тиску, знуцання, образи. Зокрема, шантажували життям дівчини-волонтерки, з якою разом потрапили в полон, імітували розстріл, погрожували розстрілом, смертю родичів, принижували, садили в одну камеру із кримінальними засудженими, не давали належно сходити в туалет (коли людина була в туалеті, охоронець міг прийти і виштовхати її звідти),

змушували копати самим собі могили.

Віктор Михайлович пригадує, що побої під час захоплення в полон супроводжувалися криками “мотивированные”, “хунта”, “навики” і т.д. Коли полоненого везли на операцію (в квартирі, в центрі м. Горлівка), водій автомобіля “Нива”, в якому вони їхали, під час супроводу їх до квартири, сказав опитуваному, щоб він назвав свій номер телефону. Коли той відмовився, він приставив дуло пістолета чоловіку до коліна, ще раз повторив свою вказівку і додав: “Считаю до двух, говори!”. Однак інший із супроводжуючих наказав цьому бойовику припинити.

Полонений Сергій надав інформацію про фіктивний розстріл, погрози зарубати сокирою сказали, що засуджено до розстрілу, дзвонили з погрозами до батька і брата.

Називали “правосеками” і “карателями”.

Свідок численних катувань, бачив як одному азербайджанцю прострілили вухо, чув що декількох стратили.

Наслідки: сильні психологічні травми через погрози йому і його родичам.

Марленко Олександр пригадує:

“При вході в підвал, де теж тримали полонених, на підлогу постелили жовто-блакитний прапор, щоб витирати ноги. Нас постійно охоронці називали “укропами” і т.д., говорили, що вони через нас, тобто був постійний моральний тиск. Коли ходили за їжею, часто обзивали, багатьом хлопцям діставалося: наприклад, виводили в туалет – там було 2 туалети (один для нас, другий для них) – і от людина була в туалеті, а охоронець прийшов, витягнув за шию з туалету хлопця, мовляв, він хоче в туалет.

Коли тільки взяли російські війська (29-30 серпня), нас вивели на блок-пост. Там були тіла, які вже розклалися, була спека і там ми підійшли до вбитого нашого солдата, офіцера. Нас змушували перевертати тіла, бо думали, що під тілом могла бути міна. Ми його принесли на ношах. Ми поховали і цього хлопця, почали копати йому яму. Вони, щоб дізнатися ще інформацію (скільки нас? може, там ще група є?), наказали копати 5 могил – 1 хлопець і нас 4. Потім один з них відійшов подалі, зняв із запобіжника, пересмикнув затвор і сказав, що буде

стріляти по колінах. У них там якась замінка була, йшов танк. Нас атакували, всі поховалися. Потім подивилися – начебто свої. Ми продовжували копати. Поховали хлопця.

Був моральний тиск. Аж до того, що в будівлі СБУ була дівчина 16-17 років, яка ходила з палицею і була всіх під ряд і говорила, що через нас вона чи то не вступила, то чи не закінчила якийсь навчальний заклад і тепер їй потрібно воювати. Тобто постійне приниження”.

Бур Олексій, 1 день у полоні (31.08.2014 р.)

“В наш бік звучали як і погрози – “розстріляємо”, “вб’ємо ваших рідних”, так і образи – “гарматне м’ясо”. На шляху в розташування російських військових ми зустрічали цивільних людей, які проїжджали повз нашого ладу і з кожного боку звучали образи: “Ви – карателі, ви навіщо приїхали на нашу землю? Ми вас не кликали!”

Коваль Валентин Миколайович.

“Називали карателів з батальйону Донбас. Обзивали, промивали мозок. Був один охоронець, мій ровесник, то він придумав, що коли всі ходили в туалет, то повинні стояти в дві шеренги на двох плашках і якщо хтось виходив за неї, то бив по ногах прикладом.

Коли ДНРівці мене випускали, дали папір “Постанова про відмову від порушення кримінальної справи”, з печаткою слідчого відділу ДНР. Вони прийняли свій кодекс, КПК взяли наш 1963 року, а кримінальний кодекс свій прийняли. З цього кодексу мені інкримінували 5 статей, за двома – страти, по одній – довічне ув’язнення, за двома іншими – 20 і 30 років”.

Полонений Геннадій каже, що «погрожували розстрілом, постійно принижували, змушували виконувати найбруднішу роботу, казали, що ми будемо працювати на них як раби. Наприклад, на КПП в Мар’їнці змусили пробивати туалети, також було важко слухати розмову телефоном іншого полоненого із матір’ю, коли тому сказали що його розстріляють».

Став свідком знущання над іншим полоненим, якому завдали 7 ножових поранень.

Полонений Владислав розповів про розстрілом, смертю, постійно казали, що “ось, подивіться скільки горя завдала Україна, скільки розбомбила”, водили по місцях де були обстріли, показували відео про президента і майдан.

Полонений В’ячеслав

Тиск був постійно. Примушували збирати боеприпаси в місцях бойових дій, прибирати руїни знищених будівель, виносити мертві тіла з місць катування. Це відбувалося в приміщенні телецентру та під час перебування в СБУ.

Емоційного тиску зазнало 23 особи, зокрема: до 7 застосовували погрози вбивством і розстрілом, 22 тримали під прицілом, 12 працювали примусово, одній особі погрожували застосуванням насильства до родичів чи близьких. Усіх з цих осіб принижували та словесно ображали, зокрема, під час затримання зривали шеврони з українським прапором і змушували їх їсти.

D) Місця й умови утримання

Місця й умови утримання полонених були різними, починаючи з території України (непідконтрольній на час захоплення осіб у полон), закінчуючи, за твердженнями опитаних, територією Російської Федерації.

Під час перебування в полоні 8 осіб утримувались на відкритій місцевості (поле, кладовище, внутрішній двір Донецького СБУ) та 17 – у приміщенні. З них 4 особи були в камері-одиначці (в середньому розміром 2х2 м), лише у 7 осіб були вікна в камері, у 16 приміщення провітрювалось, у 13 був доступ до туалету (в інших випадках для задоволення фізіологічних потреб надавали банки або відра, у 8 осіб не було і цього), 8 осіб переводили до інших приміщень.

Розмір приміщень був різним, наприклад, 4х5 м (перебувало 11 осіб), 6х6 м, 20х5 м, 4х5 м (перебувало 9 осіб), 5х15 м (142 особи), 2х1 м (троє осіб, через тісноту могли тільки сидіти); 30 м кв.(50 осіб), 7х4 м (10-12 осіб), 6х12 м (44 особи).

За свідченнями полонених, їх утримували у малих за площею приміщеннях, де часто не було можливості навіть стояти, тільки сидіти або лежати.

Так, один із полонених пригадує, що 36 осіб утримували в п'ятимісній камері.

У будівлі СБУ, у м. Донецьку, є приміщення під сходам (між собою полонені називають його “карцером”) площею 1х2 м, в якому утримували, за інформацією наданою опитуваним, 6 осіб одночасно. В цьому ж таки СБУ, а саме в архіві, разом утримували близько 100 людей. Є свідчення про те, що в різні періоди разом утримували чоловіків та жінок (у будівлі телецентру).

Також в місцях несвободи відсутня вентиляція (у м. Сніжне), освітлення, вікна.

Полонених утримували на заводах, складських приміщеннях, приміщеннях у СБУ м. Донецьк, подібних до дитячих садків будівлях, Первомайській комендатурі, РАЦСі Луганська, підвалах різних будівель, МГБ Луганська, прокуратурі Луганська, МГБ м. Горлівка, приміщеннях військової розвідки, будівля “Казачого союзу”, гаражах у промисловій зоні Донецька, будівлі Донецької митниці ДФС, одному з місць тимчасової дислокації проросійської терористичної воєнізованої організації “Народне ополчення Донбас”, Жовтневій комендатурі Луганська.

Віктор Михайлович стверджує, що його двічі вивозили на територію РФ: приблизно 27-28.02, і потім 29.02 або 01.03. В м. Тихорецьк Ростовської області утримувався в підвальному приміщенні. Пізніше через Краснодарський край та м. Таганрог його доставили до Мороського КПП, звідки він повернувся на територію України. В РФ його супроводжував бойовик І.М. Безлера “Луч”.

Анатолій Петрович

Бомбосховище 30.12.2014-01.01.2015, підвал, камера 1x2,5 м. *“Я там був один, а у всьому бомбосховищі було близько 40 сепаратистів, які теж утримувалися як дисциплінарні. Освітлення в мене в камері не було, повітря дуже вологе, підлога бетонна, для сну – стелажі. Був санвузол, але він не працював постійно, постільної білизни не було. Доступ до води був, їжа 1-2 рази в день, те, що не доїли “дисциплінарні”, на прогулянки не виводили, вікон не було, світло потрапляло через шпарини у дверях”.*

Училище 01.01.2015-05.06.2015. підвал розміром 4x4 м. Там перебувало 7-8 людей, серед яких були військові та цивільні.

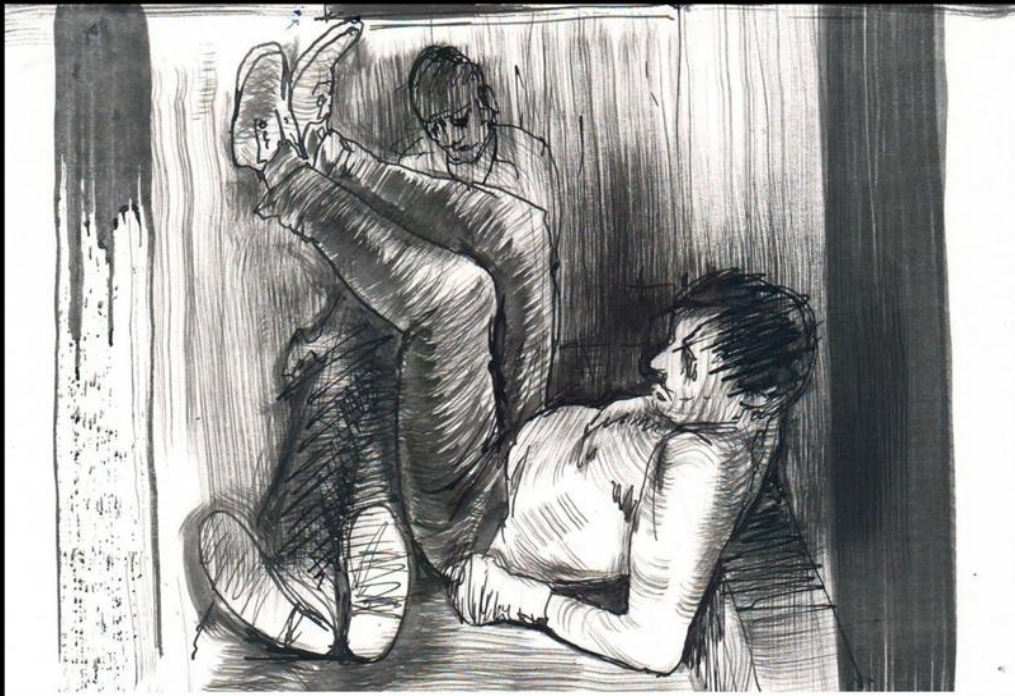
Бомбосховище 05.06.2015-14.03.2015. *“Нас привезли усіх разом з училища і помістили в ту саму камеру всіх разом. Спали позмінно на тому триполічковому стелажі. В період мого перебування кількість людей у камері змінювалась: спочатку було 4, в кінці січня 2015 року привели ще 2”.*

Архів СБУ, Донецьк 14.03-27.08.2015.

“В телецентрі і СБУ були примусові роботи – виносити сміття, вичищати туалет, завантажувати-розвантажувати машини, змушували викидати тіла загиблих”.

Санвузол у телецентрі не працював, в училищі стояло відро в камері, яке за весь час їхнього перебування там (близько тижня) ніхто не забирав.

Один із полонених розповів, що в камері в підвалі перший раз увімкнули світло лише через тиждень – 2 лютого, коли його до неї помістили, проте майже відразу вимкнули.

Марленко Олексій пригадує:

“Там був підвал, але нас тримали в архіві. Спали на архівних полицях. В архіві було терпимо. В архіві були вікна (4 великих), а в підвалі не було. Рядових солдатів відправляли в Сніжне, а нас посадили в архів, де в основному сиділи офіцери”.

Коваль Валентин Миколайович:

“Спочатку я потрапив на “Яму”, це – перевалочний пункт. Не могли зрозуміти, хто я. Туди я потрапив 5-го, а в Донбас мене перевели потім. Там я багато розмовляв з росіянами. Багато хто не признавалися, що росіяни. Але не складно було здогадатися: “поребрик”, слова на “г”, і в загальному по розмові. Деякі говорили, що вони росіяни. Росіяни не били, наші били.

“Яма” – це в Донецьку, Щорса, 62, колишнє приміщення СБУ, це камери СБУ, спеціальні, слідчі. Там все було, все підряд: хтось із ополченців напився – відправляли туди, цивільних туди, прийшли на роботу влаштовуватися – їх теж туди. Їх перевіряли по цивільних. Іноді і по морді отримували. Вони перевіряли лояльність.

Після “Ями” помістили мене з батальйоном “Донбас” у бомбосховище, називалося це “Спецоб’єктпідвал”. ВСУ були в приміщенні архіву, у них були кращі умови – тепліше, вікна були, в туалет водили. У нас цього не було. Спали ми на полицях, можливо, спеціально для цього зроблених.

Спочатку було погано: холодне приміщення, практично не давали їсти, били багато, водили на розстріл. На розстріл вели з мішком на голові, руки пов’язували дротом ззаду. Потім виявилося, що так багатьох лякають».

Тимофієв Олексій

Спочатку в нього була камера 4,5 м довжини і 80 см довжини – комірка під сходами. “Нас там було 5 осіб. Це був фактично підвал. Там різний рівень будівлі. Підвал з іншого кінця будівлі, перепади висот. Тримали мене. Спочатку не пам’ятаю, бо було не до того.

Там були дві камери, в яких були вікна. Одна камера з нормальним повноцінним вікном, але тут тримали своїх ополченців.

Спальні місця: в камері були тряпки на підлозі. Під одягом було каміння, цемент. Лежати було неможливо. За 30 хв. все затікало. Було неможливо.

Потім я був у різних камерах. Майже у всіх. Через їх внутрішні реорганізації. До камери Ніколаєвіча потрапив спеціально. Про мене там знали. Це вже було 3-тє приміщення – карцер, ми його так назвали. Потім перевели у 6 камеру на 30 хв. А потім перетягли під сходи.

Щодо розміщення: карцер залишили тим, кому обмежували контакт. Він був як ізолятор. Для цього садили людей. У 4-й камері, в червоній, там були менти, які приходили в СБУ, щоб взяти місцеву ДНР-довідку, що до них нема претензій і вони можуть працювати. То була камера-відстійник і їх перевіряли.

4-та камера в переважній більшості з ментами була. Пам'ятаю, як ми теж там були.

Були 8, 9 камери великі. Там тримали ополченців. Збирали там непотріб і ділили своїх на категорії”.

Е) Харчування та медична допомога

Переважає більшість полонених, опитаних групою моніторів, уже у важкому стані потрапляли до рук бойовиків: значна втрата крові, контузія, важкі тілесні ушкодження, пошкоджені кінцівки. Норми міжнародного гуманітарного права гарантують у таких випадках надання медичної допомоги навіть ворогу.

Серед опитаних респондентів траплялись різні випадки. Часто навіть мінімальні стандарти щодо медичної допомоги не дотримувались. Хоча, окремі респонденти розповідають про надання у важких випадках медичної допомоги. Дуже часто лікарів-полонених примушували надавати медичну допомогу.

Щодо питання харчування та наявності питної води, то у кожному випадку були різні ситуації. Часто це залежало від статусу самого полоненого, від стану здоров'я, організаційних змін всередині керівництва місць несвободи, періоду утримання. Також, зокрема до утримуваних у телецентрі, приносили недоїдки бойовиків, або утримуваних за мародерство прихильників т.з. “ДНР”, “ЛНР”.

В одному випадку в боксах була можливість собі готувати й був доступ до питної води. Також була можливість краще харчуватися при виконанні примусової роботи (прибирання, розбирання завалів і т.д.)

Характерно, що осіб, яких готували до обміну, завчасно починали добре годувати, щоб приховати випадки жорстокого поводження.

Так, **Віктор Миколайович**, пригадує, що перший раз принесли їсти через тиждень після захоплення – 2 лютого. Але чоловік тоді ще не був здатен їсти через побої. Пізніше годували відносно регулярно, хоча ще тривалий час чоловік не міг нормально їсти через стан свого здоров'я.

Медична допомога була надана більше як через два тижні після захоплення в полон.

В'ячеслав Вікторович зазначає, що з 30.12.2015 до 04.01. взагалі не давали їсти.

Жінка-медик таємно надавала допомогу та передавала знеболюючі ін'єкції, але відкрито нам допомогу не надавали.

Полонений Артур Врежович, цивільний зазначає, що перших 3 дні в них була тільки вода, потім почали годувати 1-2 рази в день.

Медичне обслуговування: медсестра час від часу надавала мінімальну медичну допомогу.

У випадку **Максима Ігоровича** давали 1,5 літра на трьох на добу.

Ті, хто був причетний, на думку утримувачів, до АТО, не годували, а мародерам могли приносити їжу родичі.

Медичну допомогу надавали тільки прибічникам так званих “ДНР”, “ЛНР” – мародерам, військовим і “політичним” в’язням – не надавали.

Марленко Олександр каже, що годували їх двічі – вранці і ввечері: давали чашку 0,33 л води і шматок хліба. Ті хто були “хліборізом”, хто приносив їжу – приносили трохи більше. Тричі водили в туалет.

“У них є свої “Каторжани”, наприклад, наш охоронець (Кличка “Їжачок”), він із нами набирав їжу, якщо хтось провинився, то брали під варту на 15 діб, але хто це вирішував, не ясно. Коли ходили за їжею, часто обзивали”.

Коваль Валентин Миколайович:

“Два рази на день годували. Спочатку хлопцям було гірше, я потратив краще. Мені хліба вистачало. Вони втратили у вазі багато. На половину. Годували 2 рази на день: о 10 ранку і 8 вечора – каша, просто каша, на перше суп, борщ. Україна багато передавала. А вони грабували.

Коли вже домовилися про обмін полоненими, нас почали відгодовувати, дали гарний одяг, відправили в душ і змусили поголитися, щоб не було видно, що над нами знущалися”.

Тимофєєв Олександр:

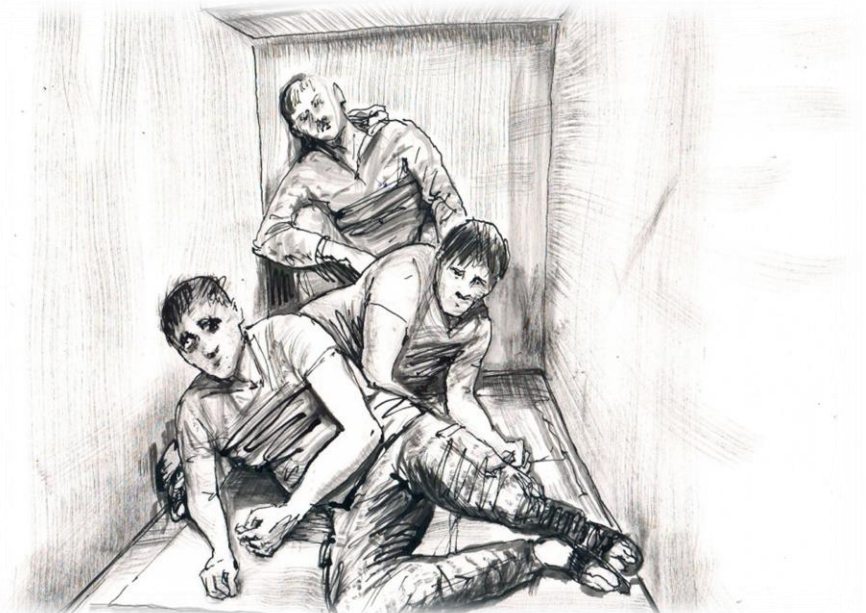
“Нога почала гнити до кісток. Тоді вони, можливо, вирішили, що зможуть заробити на мені грошей: привели до мене полоненого лікаря і він все розрізав в антисанітарних умовах.

Потім в лікарню мене повели. Лікарня була в Калініно. Біля річки і мосту. В лікарні претензій до лікаря не було. Ті моменти, коли пересікався з лікарями, до них питань не було.

Було погано, бо була сирість і антисанітарія і нічого не загоювалось. Лікарі казали, що мені потрібний стаціонар. Але мене не поклали – просто приводили. Мене почали приводити через внутрішній двір СБУ. Там була санчастина, лікарі. Там приводили студентів на практику, навчання. При цьому там був Моторола і дивився за всім. Там був хаос. Цивільні, воєнні, наші, не наші, добровольчі батальйони, ВСУшники (біля 100 чол.), кавардак був.

Водили туди бо там був професійний хірург. Лікарі рекомендували мені кращі умови.

Під кінець періоду утримання з весни почали годувати краще: давали хліб, кашу, іноді навіть борщ був. Супи на крупах були присутні. Інколи макарони. Годували 2 рази на день. Фактично годували, але було неможливо їсти це”.

Петренко Ігор Миколайович розповідає, що годували недостатньо, 1 раз в день, малі порції, або об'їдки, які не доїли ув'язнені сепаратисти. Про це вказали ще троє опитаних полонених.

Медична допомога під час полону не надавалося, при тому, що чоловік має важку форму гепатиту С. Внаслідок того, що полонений не отримував протівірусну терапію, відбулося погіршення стану здоров'я.

Анатолій Петрович:

У бомбосховищі в період 30.12.2014-01.01.2015 був доступ до води, їжа – 1-2 рази в день (те, що не доїли “дисциплінарні”).

Училище 01.01.2015-05.06.2015. Їжа – 3 рази в день, але не в великій кількості, освітлення не було, питну воду приносили, але 1,5 – 2 л на добу.

В телецентрі в період 14.03. по 27.08.15 року годували недостатньо: 2-3 рази в день, але дуже малі порції. В телецентрі приносили те, що не доїли бойовики, яких теж утримували в цьому бомбосховищі (близько 40 осіб) .

Якщо був доступ до питної води, то вона була з крану поганої якості темного кольору (про це зазначали 2 опитаних).

РОЗДІЛ 5. РЕАКЦІЯ ВЛАДИ

У процесі реалізації проекту ми намагалися з'ясувати кількість зафіксованих випадків жорстокого поводження із людьми, які побували в полоні на території так званих “ЛНР” і “ДНР” з огляду на те, чи вони, їхні родичі або близькі зверталися до правоохоронних або інших органів з метою розслідування таких випадків та захисту своїх прав; також намагалися дізнатися, чи проводиться розслідування у таких справах.

Враховуючи правову невизначеність щодо частини Східної території України, на якій відбувається збройний конфлікт, ми вирішили звертатися із запитом про надання інформації як до українських, так і до російських державних органів. Зокрема, в Україні ми направили інформаційні запити до Національної поліції та її підрозділів, Міністерства оборони, Служби безпеки та Генеральної прокуратури України, Міністерства закордонних справ та Омбудсмана; в Росії - до Міністерства закордонних справ та Омбудсмана.

Із різних причин – наприклад, технічні особливості звітної системи в органах МВС, яка не дає можливості виокремити інформацію за запитуваними нами критеріями, – відповіді здебільшого були неповні. Ми не отримали відповіді з Міністерства закордонних справ Росії.

Із отриманих відповідей від Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Уповноваженого Верховної Ради України з Прав людини (відповіді отримані в період з 25.05 по 13.06.2016 року) ми дізналися офіційні дані щодо загальної кількості осіб, які були зареєстровані як такі, що перебувають/перебували у полоні на території так званих “ЛНР”/“ДНР”, кількість звільнених і тих, хто на момент надання відповіді перебував у полоні. Примітно, що ці дані досить істотно відрізняються. Наприклад, з відповіді українського Омбудсмана виходить, що: “станом на 1 жовтня 2015 року з полону у місцях несвободи т.зв. “ЛНР” та “ДНР” було звільнено 1062 особи зі Збройних Сил України”. Натомість у відповіді МОУ від 30.05.2016 року зазначено, що всього в полоні побували 1037 осіб, з них 968 уже звільнено та 65 осіб перебувають у полоні.

З відповідей Головних управлінь Міністерства внутрішніх справ України в Луганській та Донецькій областях ми дізналися про кількість зареєстрованих повідомлень про вчинення злочинів проти гідності, життя та здоров'я особи, зокрема – фактів нанесення особі (особам) побоїв, мордувань, катування або ж незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Така інформація дала змогу відстежити стан розслідування фактів жорстокого поводження та незаконного обмеження свободи осіб. Водночас, як стає зрозуміло із самих відповідей, такі відомості не дають точних даних щодо фактами звернень саме стосовно випадків жорстокого поводження щодо осіб, які побували в полоні. Неможливість надання більш конкретизованих даних пов'язана із особливостями статистично-звітної документації, яка ведеться в системі органів МВС.

У Відповіді російського Омбудсмана було сказано, що вся інформація розміщена на сайті Уповноваженого з прав людини в Російській Федерації. Ми не отримали відповіді лише від Міністерства закордонних справ Росії.

Подаємо детальну інформацію про надіслані запити й отримані на них відповіді.

А) Запити до ГУМВС України в Донецькій та Луганській областях надіслані 16.03.2016 року. Питання, які ставилися у запитах:

1. Скільки заяв про застосування побоїв і мордувань (ст. 126 КК України), про застосування катувань (ст. 127 КК України) та незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК України) надійшло від людей в Донецькій (Луганській) області (із вказівкою населених пунктів) та зареєстровано в ГУ МВС України в Донецькій (Луганській) області за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту?

2. Скільки проваджень перебувають на стадії досудового розслідування?

3. Скільки проваджень перебувають на стадії судового розгляду?

4. Скільки проваджень вже закрито та з яких підстав?

Відповідь на даний запит надіслана 28 березня 2016 року і містить таку інформацію:

“У період з 01.04.2014 року по 24.03.2016 року слідчими територіальних підрозділів ГУМВС України в Донецькій області та Національної поліції України в Донецькій області зареєстровано 1816 кримінальних проваджень, розпочатих за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 126, 127, 146 КК України, з яких за 126 КК (застосування побоїв та мордувань) – 233 провадження; за ст.127 КК (застосування катувань) – 13 проваджень; за ст.146 КК (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) – 1570 проваджень. Станом на дату надання відповіді – тобто, на 24.03.2016 у провадженні перебуває: за ст. 126 КК – 23 провадження; за ст.127 КК – 12 проваджень; за ст.146 КК – 950 проваджень. Закрито проваджень: за ст. 126 КК – 217; за ст.127 КК – 0; за ст.146 КК – 536”.

Також у відповіді повідомляється про скасування наказом МВС України від 24.10.2014 року №1135 “Про організаційно-штатні зміни в ГУМВС України в Донецькій і Луганській областях, УМВС України на Донецькій залізниці” у зв’язку з неможливістю виконання окремими органами і підрозділами розташованими на території Донецької області ГУМВС України в Донецькій області, завдань, покладених законодавством України на органи внутрішніх справ, скасовано штат Донецького МУ, Ворошиловського, Калінінського, Київського, Кіровського, Куйбишевського, Ленінського, Петровського, Пролетарського, Будьонівського РВ Донецького МУ, Горлівського МУ, Центрально-Міського, Калінінського, Микитівського РВ Горлівського МУ, Макіївського МУ, Советського, Кіровського, Центрально-Міського, Гірницького, Червоногвардійського РВ Макіївського МУ, Дебальцевського, Докучаєвського, Єнакієвського, Кіровського, Сніжнянського, Торезького, Харцизького, Шахтарського, Ясинуватинського МВ, Амвросіївського, Новооазовського, Старобешевського та Тельманівського РВ ГУМВС України в Донецькій області. Відповідно, проведення слідчих (розшукових) дій по кримінальних провадженнях, які залишилися в адмін. будівлях вказаних міськрайвідділів ГУМВС в області неможливо, у зв’язку з тим, що в серпні 2014 року ці будівлі та території, де вони розташовані, захоплені представниками НЗФ та на час надання відповіді є тимчасово окупованими.

Інформація по кількості зазначених проваджень стосується всієї Донецької області, однак точне місце скоєння злочину невідоме.

Таким чином, частина з цих кримінальних правопорушень могла бути скоєна поза межами проведення АТО.

Зі слідчого управління ГУ НП в Луганській області надійшла така інформація:

“У період з 01.04.2014 по 25.10.2014, а саме до періоду скорочення підрозділів міліції – Луганського міського управління, Жовтневого, Артемівського, Ленінського, Кам’янобрідського РВ ЛМУ, Кіровського, Стахановського, Брянківського, Алчевського, Ровеньківського, Свердловського, Антрацитівського, Краснодонського, Первомайського, Краснолуцького, Перевальського МВ, Антрацитівського, Лутугинського, Слов’яносербського, Краснодонського РВ, які перебувають на території непідконтрольній органам державної влади України, зареєстровано 83 заяви та повідомлення громадян за фактами побоїв та мордувань за ст.126 КК України; за фактами катувань за ст. 127 КК України – 0; за фактами незаконного позбавлення волі або викрадення людини за ст. 146 КК України – 105.

З них перебувало в провадженні слідчих підрозділів на момент перебування вищезазначеної території під контролем органів державної влади України: за ст. 126 КК України – 34; за ст. 127 КК України – 0; за ст. 146 КК України – 91.

Направлено до суду на момент перебування вищезазначеної території під контролем органів державної влади України: за ст. 126 КК України – 1; за ст. 127 КК України – 0; за ст.146 КК України – 1.

Закрито, на підставі п.п.1,2 ч.1 ст. 284 КПК України, за відсутністю події кримінального правопорушення або за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, на момент перебування вищезазначеної території під контролем органів державної влади України за ст. 126 КК України – 48; за ст. 127 КК України – 0; за ст. 146 КК України – 13.

Всі перераховані кримінальні провадження до СУ ГУНП в Луганській області не надходили та залишились на території, яка дотепер непідконтрольна органам державної влади України.

У період часу з 01.04.2014 по 23.03.2016 слідчими підрозділами ГУНП в Луганській області до ЄРДР внесено відомості за заявами та повідомленнями громадян за фактами побоїв та мордувань за ст. 126 КК України – 115; за фактами катувань за ст. 127 КК України – 4; за фактами незаконного позбавлення волі або викрадення людини за ст. 146 КК України – 621.

З них перебуває у провадженні: за ст. 126 КК України – 11, за ст.127 КК України – 3; за ст. 146 КК України – 503.

Направлено до суду: за ст. 126 КК України – 26; за ст. 127 КК України – 1; за ст. 146 КК України – 18;

Закрито на підставі п.п.1,2 ч.1 ст. 284 КПК України за відсутністю події кримінального правопорушення або за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення: за ст. 126 КК України – 74; за ст. 127 КК України – 0 ; за ст. 146 КК України – 100.

Надати дані за населеними пунктами натепер не є можливим, через те, що реєстрація злочинів може проходити за місцем звернення заявника і територія вчинення правопорушення не співпадає з дислокацією підрозділу поліції.”

В) Запит до Міністерства закордонних справ України.

28 квітня 2016 року Міністерство закордонних справ України опублікувало повідомлення, в якому зазначалося: «Міністерство закордонних справ України із занепокоєнням відзначає, що продовжуються випадки безпідставного затримання громадян України на території Російської Федерації, відсутність гуманного ставлення до українців з боку російських правоохоронних органів, їх несумісної з людською гідністю поведінки, застосування до наших

співвітчизників неприпустимих методів фізичного та психологічного впливу, у тому числі - тортур.» (<http://mfa.gov.ua/ua/alerts/current>). Це повідомлення було поширене на численних ресурсах. 25 травня 2016 року ми надіслали в МЗС інформаційний запит, в якому просили надати відому інформацію:

1. Про відомі Вам випадки негуманного ставлення, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з особами, які потрапили в полон на Сході України за період за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту;

2. Про умови утримання полонених, поводження з ними;

3. Скільки кримінальних проваджень було розпочато за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з полоненими?

07 липня 2016 року МЗС надало інформацію, що **на території РФ перебуває в ув'язненні Н.Савченко, М.Карпюк, С.Клих та С.Литвинов**. Щодо випадків жорстокого поводження, то у відповіді зазначено: “ДКС МЗС України відомо про застосування до них (М. Карпюка та С. Клиха) в ході досудового розслідування представниками слідчих органів Росії фізичного та психологічного тиску.” Також це повідомлення містить інформацію про випадки жорстокого поводження з С. Литвиновим під час його перебування в лікарні на території РФ. Таке поводження, за словами українця та його адвоката, застосовували до нього оперативні працівники правоохоронних органів РФ під час його допиту (С. Литвинов засуджений в Росії до восьми половиною років за вчинення розбою).

Пізніше, 27.07.2016 року, на сайті “Радіо свобода” з’явилося наступне інформаційне повідомлення: “Міністр закордонних справ України Павло Клімкін 17 червня заявив, що на сьогодні в ув'язненні на території Росії перебувають **12 українців**, на території Криму – **16.**” (<http://www.radiosvoboda.org/a/news/27884328.html>).

Розбіжність у цих повідомленнях може свідчити або ж про те, що озвучена на медіа інформація не є підтвердженою чи офіційною, або ж про те, що МЗС свідомо не надає частину інформації.

С) Запити до Служби безпеки України та до Міністерства оборони України.

Перший запит до Міністерства оборони України надіслано 17 травня 2016 року. В ньому ми запитували:

1. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів знаходились та знаходяться досі у полоні терористичних угруповань на Сході України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам)?

2. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів та інших осіб визволено з полону терористичних груповань на Сході України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам)?

3. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів визволено з полону шляхом обміну та скільки визволено за результатами проведення визвольних операцій?

4. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів визволених з полону мали тілесні ушкодження, травми та/або психічні розлади здоров'я?

5. Чи направлялися на медичне та/чи психологічне освідчення військовослужбовці, працівники інших військових формувань та правоохоронних органів визволених з полону? В які саме медичні заклади спрямовувалися постраждалі?

6. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань і правоохоронних органів визволених з полону постраждали від катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження?

7. Скільки кримінальних проваджень було розпочато за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з полоненими?

8. Скільки кримінальних проваджень за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з полоненими було передано до суду?

9. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів визволених з полону продовжили військову службу на Сході України?

10. Адреси всіх відомих місць утримання в полоні військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів та інших осіб?

11. Скільки членів терористичних групувань та інших осіб утримувалося у місцях несвободи в зоні проведення АТО силами та засобами Збройних Сил, працівниками інших військових формувань та правоохоронних органів України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам)?

Відповідь від МОУ, яка надійшла 03.06.2016 року, фактично містила інформацію лише щодо двох запитань, у зв'язку з чим 07.06.2016 року ми направили повторний запит, де просили надати відповідь на ті питання, які були проігноровані. Наступну, майже ідентичну попередній, відповідь МОУ надало 13.06.2016 року. Міністерство вказало на те, що Служба безпеки України займається питаннями боротьби з тероризмом, тому за запитуваною інформацією нам краще звертатися до цього органу. При цьому, МОУ не скерувало запит за належністю, тим самим порушивши вимоги ч.3 ст.22 ЗУ "Про доступ до публічної інформації".

Водночас, із відповідей МОУ стає зрозуміло, що за період з 27.05 по 13.06.2016 року з полону було звільнено одну людину. Також МОУ повідомляє, що у 2014 та 2015 роках загинули від розстрілу та/або катувань по 2 особи; всього – 4.

Для порівняння – відповідь від 30.05.2016 року:

За інформацією, наданою Головним управлінням Військової служби правопорядку Збройних Сил України, повідомляю наступне.

Станом на 27.05.2016, надаю наявну інформацію стосовно військовослужбовців Збройних Сил України, яких протиправно утримували (утримують) представники незаконних збройних формувань на територіях Донецької та Луганської областях та яких було звільнено.

Квартали	Протиправно утримувались	Загинули (застрелено, закатовано)	Протиправно утримуються	Звільнено
2014 рік				
I	–	–	–	–
II	153	–	2	151
III	604	2	34	568
IV	41	–	–	41
Всього	798	2	36	760
2015 рік				
I	206	2	10	194
II	9	–	1	8
III	7	–	2	5
IV	7	–	7	–
Всього	229	2	20	207
2016 рік				
I	5	–	5	–
II	5	–	5	–
Всього	10	–	10	–
Загальна	1037	4	66	967

З повагою

Начальник Відділу по роботі з громадянами та доступу до публічної інформації Міністерства оборони України

 О.В. КОПАНИЦЯ

280-50-59

Відповідь від 13.06.2016 року:

За результатами опрацювання, станом на 13.06.2016, надаємо наявну інформацію стосовно військовослужбовців Збройних Сил України, яких протиправно утримували (утримують) представники незаконних збройних формувань на територіях Донецької та Луганської областях та яких було звільнено.

Квартали	Протиправно утримувались	Загинули (застрелено, закатовано)	Протиправно утримуються	Звільнено
2014 рік				
I	–	–	–	–
II	153	–	2	151
III	604	2	34	568
IV	41	–	–	41
Всього	798	2	36	760
2015 рік				
I	206	2	10	194
II	9	–	1	8
III	7	–	2	5
IV	7	–	7	–
Всього	229	2	20	207
2016 рік				
I	5	–	5	–
II	5	–	4	1
Всього	10	–	9	–
Загальна	1037	4	65	968

У повідомленні інтернет-видання “Українська правда”, (<http://www.pravda.com.ua/news/2016/06/7/7111017/>, вівторок, 7 червня 2016, 13:10), зазначено:

“Двох українців звільнили з полону бойовиків на Донбасі.

Про це йдеться у повідомленні Держприкордонслужби у вівторок.

Вказується, що у понеділок 6 червня через пункт в’їзду-виїзду “Зайцеве” “з неконтрольованої території прослідували 2 особи, які перебували в полоні бойовиків”.

“Зазначених громадян зустрічали представники “Об’єднаного центру з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення антитерористичної операції” та представники ЗМІ”, – сказано у повідомленні відомства.

Як відомо, за словами віце-спікера Верховної Ради України Ірини Геращенко у полоні підтримуваних Росією сепаратистів на Донбасі залишається 113 громадян України.”

Таким чином, розбіжність даних МОУ та уповноваженої президента України з урегулювання конфлікту на Донбасі щодо кількості осіб, які утримуються в полоні НЗФ на Сході України становить 48 осіб, що може означати, що 48 осіб – це полонені, які не є військовослужбовцями.

Запит на інформацію до Служби безпеки України надісланий 07 червня 2016 року.

Даний запит містив наступні запитання:

1. *Про відомі Вам випадки не гуманного ставлення, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність поводження з особами, які потрапили в полон на Сході України за період за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту;*

2. *Адреси всіх відомих місць утримання осіб, які потрапили в полон на Сході України за період за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту*

3. *Про умови утримання полонених, поводження з ними;*

4. *Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань, правоохоронних органів і цивільних знаходились та знаходяться досі у полоні терористичних угруповань на Сході України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам)?*

5. *Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань, правоохоронних органів і цивільних осіб визволено з полону терористичних груп на Сході України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам)?*

6. *Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань, правоохоронних органів і цивільних осіб визволено з полону шляхом обміну та скільки визволено за результатами проведення визвольних операцій?*

7. *Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань, правоохоронних органів і цивільних визволених з полону мали тілесні ушкодження, травми та/або психічні розлади здоров’я?*

8. Чи направлялися на медичне та/чи психологічне освідування військовослужбовці, працівників інших військових формувань, правоохоронних органів та цивільні особи, визволені з полону? В які саме медичні заклади спрямовувалися постраждалі?

9. Скільки військовослужбовців, працівників інших військових формувань та правоохоронних органів визволених з полону постраждали від катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність поводження?

10. Скільки кримінальних проваджень було розпочато за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність поводження з полоненими?

11. Скільки кримінальних проваджень за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність поводження з полоненими було передано до суду?

12. Скільки членів терористичних угруповань та інших осіб утримувалися у місцях несвободи в зоні проведення АТО силами та засобами Збройних Сил України, Служби Безпеки України, працівниками інших військових формувань та правоохоронних органів України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту (надати поквартальну інформацію по кількісним показникам).

13. Адреси місць несвободи, утримування членів терористичних угруповань та інших осіб силами та засобами Збройних Сил України, Служби Безпеки України, працівниками інших військових формувань та правоохоронних органів України

Служба безпеки України надала відповідь також 13.06.2016 року. За даними СБУ, станом на 10 червня 2016 року у заручниках перебувають 112 осіб, з них військовослужбовців і працівників правоохоронних органів – 68 осіб; цивільних та інших категорій – 44 особи. Знайдено, звільнено – 3046 осіб, з них військовослужбовців та працівників правоохоронних органів – 1523 особи; цивільних та інших категорій – 1523 особи.

Також повідомляється, що Головним слідчим управлінням СБ України здійснювалося досудове розслідування у кримінальному провадженні N 2201500000000234 за злочинами, передбаченими п.1 ч.2 ст. 115 Кримінального кодексу України (умисне вбивство двох або більше осіб) та ч.2 ст. 438 КК України (**порушення законів та звичаїв війни** поєднані із умисним вбивством). У зазначеному кримінальному провадженні досліджувалися факти вчинення представниками т. зв. “ДНР” та “ЛНР” жорстокого поводження з цивільним населенням, а також з захопленими в полон військовослужбовцями, застосування до військовослужбовців та цивільного населення тортур, мордування, вигнання цивільного населення для примусових робіт. Іншої консолідованої інформації щодо фактів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність поводження або покарання, катування у Службі безпеки України немає.

Звертає на себе увагу розбіжність у вживанні термінів “заручники” та “полон”, а також кваліфікація дій, як таких, що порушують правила та звичаї ведення війни, що свідчить про збройний конфлікт, а не “антитерористичну операцію” на Сході України.

Д) Запит до Омбудсмана України

Цей запит містив прохання надати таку інформацію:

1. *Про відомі випадки негуманного ставлення, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з особами, які потрапили в полон на Сході України за період з 01 квітня 2014 року по дату надходження запиту;*

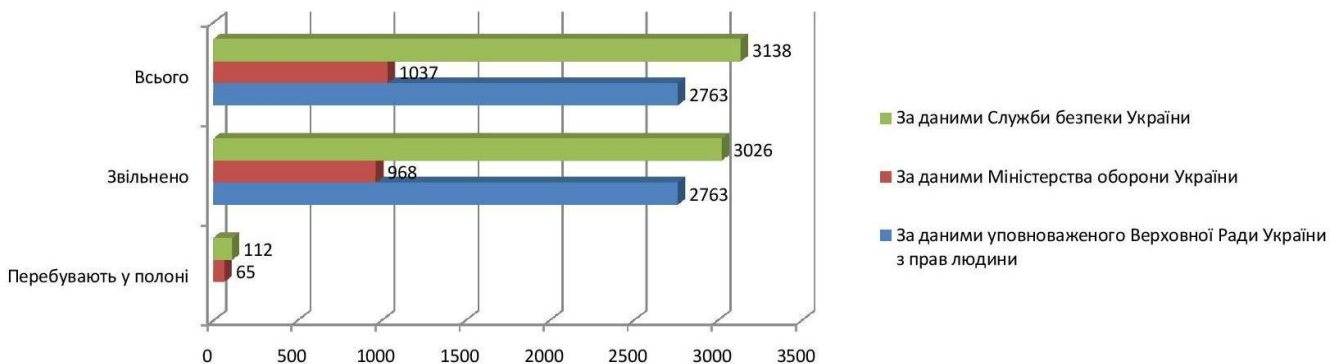
2. *Про умови утримання полонених, поводження з ними;*

3. *Скільки кримінальних проваджень було розпочато за фактами катування, нелюдського, жорстокого та такого, що принижує людську гідність, поводження з полоненими?*

Відповідь була надана 25 травня 2016 року. В ній ішлося, що протягом 2015 року Уповноваженим було розглянуто 37 звернень про викрадення, зникнення та взяття в полон громадян України в зоні проведення АТО, з них: у 20 зверненнях заявники скаржилися на незаконне затримання та викрадення осіб; у 15 випадках автори звернень скаржилися на застосування до затриманих осіб тортур; 11 звернень стосувалися порушення права на правову допомогу; 9 звернень стосувалися тримання осіб у нелюдських умовах, не передбачених для тримання затриманих; 10 звернень містили інформацію щодо безвісного зникнення осіб.

Також у відповіді згадується про проведене у співпраці з Уповноваженим моніторингове дослідження Коаліції громадських організацій та ініціатив “Справедливість заради миру на Донбасі”, наведена узагальнена інформація щодо цього дослідження, яка подана у наступному розділі Звіту “Огляд додаткових джерел”.

Зведені дані з відповідей СБУ, МОУ та українського Омбудсмана зображені на діаграмі 1.

Діаграма 1.

Е) Запити до Міністерства закордонних справ РФ та до Омбудсмана РФ

У запитах до Міністерства закордонних справ РФ та до Омбудсмана РФ (надіслані 07.06.2016 року) ми просили надати інформацію:

1. *О всех известных случаях негуманного отношения, бесчеловечного, жестокого и унижающего человеческое достоинство обращения с лицами, попавшими в плен на Востоке Украины за период с 01 апреля 2014 года по дату поступления запроса.*

2. *Адреса всех известных мест удержания лиц, попавших в плен на Востоке Украины за период с 01 апреля 2014 года по дату поступления запроса.*

3. *Об условиях содержания пленных, обращение с ними.*

4. Какое количество лиц, попавших в плен на Востоке Украины, было освобождено при участии представителей Российской Федерации за период с 01 апреля 2014 года по дату поступления запроса?

5. Находились ли на лечении в медицинских учреждениях, расположенных на территории Российской Федерации, лица, освобожденные из плена (указать наименование учреждения и его местонахождение)? С какими телесными повреждениями, травмами и/или психическими расстройствами обращались вышеупомянутые лица?

Также в Омбудсмана РФ мы дополнительно запитовали: “Какое количество лиц, попавших в плен на Востоке Украины, являются гражданами Российской Федерации и какое количество – гражданами других государств (с указанием каких именно государств)?”

**АППАРАТ УПОЛНОМОЧЕННОГО
ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

101000, Москва, Мясницкая ул., дом 47 тел. 607-18-54, факс 607-39-77

№ 17593-18 от 17 06 2016 г.
На № 07.06-1 от 07 июня 2016 г.

Центр правовых и политических исследований СИМ
Жесткову И.
пр-д Кривая Липа, д. 6, 3 этаж
г. Львов, Украина, 79000

В Аппарат Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации поступило Ваше обращение с просьбой о предоставлении информации о лицах, попавших в плен на Востоке Украины.

Разъясняем, что Уполномоченный и его рабочий аппарат являются государственным органом, компетенция и деятельность которого определены Федеральным конституционным законом от 26 февраля 1997 г. № 1-ФКЗ «Об Уполномоченном по правам человека в Российской Федерации».

В соответствии с требованиями статей 7, 19, 20 Федерального закона от 09 февраля 2009 г. № 8-ФЗ «Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления» сообщаем Вам, что информация, которая имеется и используется в рабочем аппарате Уполномоченного в пределах его компетенции (не раскрывающая конфиденциальной информации о заявителях) размещена на официальном сайте Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации <http://www.ombudsmanrf.org>.

Кроме того, обращаем Ваше внимание, что согласно статье 15 указанного Федерального конституционного закона Уполномоченный рассматривает только жалобы граждан Российской Федерации и находящихся на территории Российской Федерации иностранных граждан и лиц без гражданства. Компетенция Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации на территорию зарубежных государств не распространяется.

Заместитель начальника Организационно-кадрового управления - начальник отдела документационного обеспечения Е. В. Гаидукин

Як уже йшлося вище, відповідь від російського Омбудсмана не містила жодної конкретики щодо поставлених нами запитань.

Ф) Запити до ГПУ та МВС України

У запиті від 17 жовтня 2016 року до Генеральної прокуратури України ми просили надати інформацію:

- 1) *про кількість випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 127 КК України, що вчинялися військовослужбовцями ЗС України на території проведення антитерористичної операції в період з 12.04.2014 теперішній час;*
- 2) *про кількість притягнутих до відповідальності осіб за перевищення влади чи службових повноважень, поєднаних з катуванням, жорстоким поводженням, таким, що принижують честь та гідність, видами поводження та покарання.*

У відповіді ГПУ від 20.10.2016 року вказано, що “діючий порядок формування звітності не дає можливості виокремити інформацію за запитуваними критеріями, зокрема – щодо учасників збройного конфлікту на Сході України або на території проведення АТО, що вчинили кримінальні правопорушення”. ГПУ надала інформацію про кількість осіб, щодо яких кримінальні провадження направлені упродовж 2014-2015 років та 9 місяців 2016 року органами прокуратури Донецької, Луганської областей та військової прокуратури сил АТО до суду з обвинувальним актом про злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів щодо застосування катувань та іншого жорстокого поводження:

ДАНІ
про кількість осіб, стосовно яких кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом про злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів щодо застосування катувань та іншого жорстокого поводження органами прокуратури Донецької, Луганської областей та військової прокуратури сил АТО упродовж 2014-2015 років та 9 місяців 2016 року

	Усього	з них:					за іншими статтями	У.М. зі смертельними наслідками
		ст. 127 КК України	ст. 364 КК України	ст. 365 КК України	ст. 367 КК України	ст. 373 КК України		
2014 рік	Донецька область	5			5			
	Луганська область							
	Сил АТО							
2015 рік	Донецька область	1			1			
	Луганська область	1	1					
	Сил АТО							
9 місяців 2016 року	Донецька область							
	Луганська область	1			1			
	Сил АТО	2			2			1

У запиті від 17 жовтня 2016 року до Міністерства внутрішніх справ України ми ставили такі запитання:

1. *Скільки осіб притягнуто до кримінальної відповідальності за вчиненні злочинів, передбачених ст. 127 КК України, а також за перевищення влади чи службових повноважень, поєднаних з катуванням, жорстоким поводженням, таким, що принижують честь та гідність, видами поводження та покарання, вчинених учасниками збройного конфлікту на Сході*

України або на території проведення антитерористичної операції в період з березня 2014 року по день розгляду цього запиту.

2. Скільки справ у провадженнях за фактами вчинення злочинів, зазначених у п.1 цього запиту, передано до суду?

Наразі отримано відповідь про скерування цього запиту до Національної поліції України. Відповідь від НП, на момент формування звіту, не дійшла.

Таким чином, комплексний аналіз цих відповідей свідчить про те, що державні органи різних відомств і юрисдикцій в Україні не ведуть спеціального обліку випадків жорстокого поводження із особами, які були чи наразі є захоплені у полон на Сході України під час збройного конфлікту, оголошеного як антитерористична операція з 01 квітня 2014 року. Ми вважаємо, що такий стан речей демонструє істотний та системний недолік, адже в майбутньому це може – і, вочевидь, призведе – до втрати значної частини важливої інформації і значно ускладнить або унеможливить ефективне розслідування фактів катувань, іншого нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання щодо осіб, які перебували у полоні під час збройного конфлікту на Сході України. Також ми вважаємо, що держава Україна не виконує своїх зобов'язань щодо вжиття усіх заходів по розслідуванню подібних випадків і це має результатом грубе порушення прав прямих та непрямих жертв такого поводження.

Щодо фактів ігнорування запитів або надання формальних відповідей з боку компетентних органів РФ – то це також свідчить про неправомірну бездіяльність Росії в частині сприяння розслідуванню злочинів катувань осіб в місцях несвободи.

РОЗДІЛ 6. ОГЛЯД ДОДАТКОВИХ ДЖЕРЕЛ

А) Огляд звітів і доповідей національних та міжнародних організацій

Упродовж майже всього моніторингового періоду ми вивчали дослідження, опубліковані у формі доповідей і звітів, які проводилися як правозахисними неурядовими громадськими організаціями (національними⁶ та міжнародними⁷), так і міжнародними місіями міждержавних організацій,⁸ а також нещодавній звіт про дії щодо попереднього розслідування, підготовлений Канцелярією Прокурора МКС.⁹ Окрім того, ми аналізували оприлюднений Службою безпеки України бюлетень свідчень українських громадян, які знаходилися у заручниках Російських терористичних угруповань на території ОРДЛО¹⁰.

Отримана інформація допомогла нам зібрати більш повні відомості щодо умов утримання полонених на території проведення антитерористичної операції на Сході України, фактів і проявів жорстокого поводження з ними, місць і адрес їх утримання тощо.

Кожна з цих доповідей містять свідчення про жорстоке поводження із полоненими (заручниками) як проукраїнськи налаштованих громадян, так і представників збройних формувань на території ОРДЛО. У згаданому звіті Канцелярії Прокурора МКС йдеться також про фіксування випадків сексуального насильства, яке *“включая изнасилование, угрозы изнасилования, избивание гениталий и насильственное оголение, было совершено во время допросов”* (п. 183).

⁶ Ті, що пережили пекло: свідчення жертв про місця незаконних ув'язнень на Донбасі / Коаліція громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі». Белоусов Ю.Л., Кориневич А.О., Мартиненко О.А., Матвійчук О.В., Павліченко О.М., Роменський Я.В., Швець С.П.; за редакцією авторів. – Київ: ЦП Компринт, 2015. – 84 с. ISBN 978-966-929-033-5; (далі - звіт *“Ті, що пережили пекло”*)

Доступно за посиланням:

http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/01/SURVIVING-HELL_ua_web.pdf

⁷ Доповідь *“Зломлені тіла. Тортури та позасудові страти на Сході України”*. Amnesty International, травень, 2015 року. Індекс EUR 50/1683/2015. (далі – доповідь *“Зломлені тіла”*)

Доступно за посиланням: http://amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Dopovid_ZLOMLENI-TILA_Torturi-ta-pozasudovi-strati-na-shodi-Ukrayini.pdf; Доповідь *“Тебе не існує: свавільні затримання, насильницькі зникнення та тортури на Сході України”*. AMNESTY INTERNATIONAL / HUMAN RIGHTS WATCH. 21 липня 2016 року. (далі – доповідь *“Тебе не існує”*)

Індекс EUR 50/4455/2016. Доступно за посиланням:

https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/ukraine0716ukrweb_4.pdf

або <http://amnesty.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/2016-Tebe-ne-isnyue.-Svavilni-zatrimannya-nasilnitski-zniknennya-ta-torturi-na-shodi-Ukrayini.pdf>

⁸ Регулярні доповіді моніторингової місії з оцінки та звітування щодо ситуації з правами людини Управління Верховного Комісара ООН з прав людини, яка розпочала свою діяльність у березні 2014 року. Доповіді доступні за посиланням: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/3688-dopovidi-on-shchodotsytuatsii-z-pravamy-liudyn>

⁹ Отчет о действиях по предварительному расследованию. Канцелярия Прокурора Международного Уголовного Суда. Опубликован 14.11.2016 года. Доступно за посиланням:

<https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE-Ukraine.pdf>

¹⁰ Бюлетень №1 станом на 22 вересня 2016 року. Свідчення українських громадян, які знаходилися у заручниках Російських терористичних угруповань на території ОРДЛО, про збройну агресію Російської Федерації щодо України, нелюдських умов тримання у заручниках, фізичного насилля та катувань, морально-психологічного знущання. Служба Безпеки України. Доступно за посиланням: <https://www.ssu.gov.ua/ua/pages/200>

В) Огляд ЗМІ

Від самого початку проекту ми систематично відстежували повідомлення в різноманітних інтернет-ресурсах, які містили інформацію про перебування осіб у полоні (заручниках).

Загалом ми опрацювали більше 100 джерел, які містили інформацію про умови утримання та характер поводження з особами, котрі потрапили в полон внаслідок збройного конфлікту на Сході України в період з квітня 2014 по листопад 2016 року. Серед них – телепередачі, репортажі рейтингових телевізійних каналів, публікації інтернет-видань (регіонального та національного рівнів) та соціальні мережі, відео, що публікувалися на каналі YouTube, та витяги досліджень різних правозахисних організацій. Моніторинг був спрямований на виявлення інформації про факти катування, жорстокого поводження, таких, що принижує людську гідність, видів поводження та покарання військовослужбовців та цивільних осіб, що були незаконно позбавленні волі та утримувались в полоні сторонами військового конфлікту на території Донецької та Луганської областей.

З опублікованих матеріалів можна зробити висновок, що більша частина із них описує факти утримання в полоні українських військовослужбовців та цивільних осіб саме незаконними збройними формуваннями, що діють або діяли на території окупованих районів Донецької та Луганської областей та військовослужбовцями регулярних військових частин Російської Федерації.

Водночас опубліковані у ЗМІ матеріали свідчать про факти незаконного затримання та утримання в полоні, застосування тортур, сексуального насильства та незаконного заволодіння чужим майном з боку міліціонерів роти особливого призначення МВС України “Торнадо”.

Загалом опрацьовані видання висвітлюють факти різних форм катування, жорстокого, нелюдського та такого, що принижує людську честь та гідність, поводження та утримання полонених (жорстоке тривале побиття, катування струмом, імітація удушення та ін.), ненадання медичної допомоги полоненим, утримання в приміщеннях, загалом не призначених для тривалого перебування в них людей. Також майже всі полонені були піддані постійному та стійкому психологічному тиску, який виявлявся у формі моральних принижень, погроз щодо рідних утримуваної особи, примусу стати на Прапор України, імітацією розстрілу тощо.

Аналізуючи відео із зафіксованими випадками захоплення у полон учасників незаконних збройних формувань, військовослужбовців регулярної армії РФ, ми помітили, що вказані категорії осіб часто піддавались психологічному тиску, словесним образам та побиттю. Так, на одному з відео, що було опубліковане на каналі YouTube українськими військовими, можна спостерігати свіжі ушкодження обличчя полонених (заручників) та момент нанесення удару. В цьому випадку удар наносився полоненому (заручнику) в обличчя, коли його кінцівки були зв’язані (<https://www.youtube.com/watch?v=j-UxcZRD1II>). Такі захоплення супроводжуються спонтанними допитами, ненормативною лексикою, словесним приниженням та звинуваченнями.

Перелік детально проаналізованих нами ЗМІ подається у Додатку 2 до цього звіту.

РОЗДІЛ 7. ПОВ'ЯЗАНІ ПРОБЛЕМИ

У ході моніторингу дотримання прав людини у зоні антитерористичної операції, окрім зазначених фактів, ми виявили ряд проблем, які потребують негайного вирішення.

А) Ненадання статусу “військовополонений”, лише “незаконно утриманий” або “заручник”.

У зв'язку із тим, що українська влада здійснює підміну понять для характеристики подій на Сході України, називаючи їх “антитерористичною операцією”, а не збройним конфліктом чи війною, особи, котрі потрапляють у полон, не мають належного статусу. Це, в свою чергу, зумовлює значно вужчий діапазон захисту прав цих осіб. Особливо ця проблема торкається цивільних осіб, яким ані під час перебування у полоні, ані після виходу з нього взагалі не встановлено жодного статусу. Наприклад, одного з опитаних нами чоловіків представники так званої “ДНР” забрали у полон із його домівки через політичні погляди та бажання стати добровольцем. Цей чоловік був у полоні 9 місяців, зазнав чималих страждань – як моральних, так і фізичних. Але після того, як звільнився з полону, він не має жодної можливості повернути свої документи у спрощеному порядку, оскільки відсутній офіційний статус і докази, що документи в нього забрали під час полону.

В) Складна процедура відновлення втрачених документів.

Повертаючись із полону, люди по 6-9 місяців намагаються відновити втрачені документи. Нам відомий випадок, коли чоловік не міг дістатися додому, бо йому не дали жодного документа або грошей для повернення. Але, навіть повернувшись на підконтрольну Україні територію, люди стикаються зі складною процедурою отримання документів і величезними чергами, які стають значною перешкодою для адаптації, психологічного і фізичного відновлення.

С) Ненадання медичної допомоги під час перебування в полоні та після повернення.

Більшість опитаних стверджували, що під час перебування у полоні та після повернення, медичну допомогу їм не надавали, надавали недостатньо (формально), або вони не зверталися за нею, враховуючи негативний досвід інших потерпілих, які розповідали про недбальство з боку лікарів. Вочевидь, робота лікарського персоналу у відповідності зі стандартами Стамбульського Протоколу сприятиме значному покращенню якості медичної допомоги особам, які її потребують, зокрема і тим - які в певний момент знаходяться у місцях несвободи.

Д) Відсутність матеріальної допомоги родинам та жертвам.

Під час проведення моніторингу ми виявили проблему відсутності державної матеріальної підтримки членів сімей осіб, які потрапили в полон. 06 вересня 2016 року внесені зміни до законодавства, якими військовим полоненим (заручникам) та членам їх сімей передбачається виплата щомісячної грошової допомоги. Водночас, ці гарантії не поширюються на тих військовослужбовців, які здалися в полон добровільно, і на цивільних та інших полонених осіб, які не є військовослужбовцями. Враховуючи часто негативну практику проведення службових розслідувань, в тому числі і під час потрапляння військових у полон, припускаємо, що подібні формулювання у законодавстві можуть спричинити зловживання, які призведуть до подальшої незахищеності значної кількості полонених та членів їх сімей. Знову ж таки, поза піклуванням держави лишилися цивільні особи, які потрапляють в полон.

Е) Відсутність єдиної бази обліку фактів жорстокого поводження і катування.

Попри те, що держава взяла на себе низку зобов'язань щодо ефективного розслідування випадків катувань та інших видів жорстокого поводження, а також попри те, що факти такого поводження із полоненими на території АТО оприлюднюються постійно, немає жодної зведеної бази даних на державному рівні чи обліку фіксування таких випадків. Інакше кажучи, жоден орган прицільно не займається збором інформації щодо характеру утримання осіб у полоні. СБУ, коли заводить подібні справи, документує частину такої інформації і певну кількість свідчень вже навіть опубліковано, однак ця структура працює далеко не з усіма полоненими. Особливо поза увагою залишаються жителі сільських місцевостей, цивільні особи, які перебувають чи перебували в полоні.

Ф) Безкінечна контрактна служба (контракти “до закінчення особливого періоду” або ж інші “варіації на тему”).

Військовослужбовці, котрі, часто і добровольцями, пішли на війну у період значного загострення збройного конфлікту, фактично потрапили у рабство, адже тепер вони ніяк не можуть звільнитися. При цьому безпідставне залишення їх у зоні АТО і, фактично, примушування до несення військової служби наражає таких людей на постійну небезпеку, створює загрозу їх життю та здоров'ю. У вирішенні цього питання держава проявляє повну інертність: улітку 2016 року вже фактично було підтримано законопроект щодо внесення змін до ЗУ “Про військовий обов'язок та військову службу”, але Президент наклав вето, яке ВРУ не могла подолати. Згідно нового законопроекту, який перебуває на етапі підготовки, звільнитися військові можуть починати після двох років служби (хоча це ще не остаточна редакція). З огляду на таку ситуацію можна сміливо стверджувати, що держава порушує як мінімум ст. 2 Європейської конвенції з прав людини, і, ймовірно, ст. 4 Конвенції. Попри те, що ця стаття виключає з випадків рабства військову службу, якщо така служба відбувається на основі протиправних дій та відсутності легітимної підстави, залучення до такої роботи можна розцінювати як рабство.

Г) Неврегульоване питання повторного залучення колишніх полонених до військових дій в зоні збройного конфлікту.

Йдеться, зокрема, про те, що багатьох полонених перед їх звільненням змусили підписати щось на зразок письмового зобов'язання, згідно якого вони більше ніколи “не прийдуть воювати на землі “ЛНР/ДНР””. Це супроводжувалося погрозами вбивати на місці, а також погрозами сім'ям полонених. При цьому, доки особа перебувала в полоні, часто про її родину збирали максимально повну інформацію, та й самі полонені нерідко, за наказом своїх утримувачів, писали свої біографії. Статистики щодо того, чи виконувалися будь-коли подібні погрози, немає. Однак у 2015 році це питання досить гостро піднімалося перед Міністерством оборони України, аби дозволити військовим, котрі повернулися з полону, обрати, чи вони готові знову йти на передову. Частина із них по-справжньому боїться, що пов'язано як із погрозами їм та їхнім близьким, так і безпосередньо із психологічними травмами внаслідок пережитого.

Це породжує й інші проблеми. Нерідко ті, хто боїться повертатися в зону військового конфлікту, просто застаються вдома і більше не з'являються у військовій частині. Через якийсь час їх звинувачують у самовільному залишенні частини. При цьому військова прокуратура формально абсолютно права, і в людей з'являється ще більше серйозних проблем. Однак, тут

знову постають питання: “Чому військова частина не опікується такими людьми після їх повернення з полону? Чому їх не освідчує судмедексперт і психолог не визначає рівень отриманого травматизму?”

Н) Використання примусової праці полонених.

20 із 24 опитаних нами осіб, котрі повернулися з полону, стверджують, що їх змушували працювати, іноді у надскладних умовах. Зокрема, вони збирали боєприпаси в місцях бойових дій, які ще не детонували, прибирали руїни знищених будівель, виносили мертві тіла з місць катування, копали траншеї.

І) Ведення судочинства та винесення вироків некомпетентними судами.

Під час одного з опитувань, яке проводилося із волонтеркою, ми отримали скан-копію вироку суду “ДНР”, винесений “Верховним судом Донецької народної республіки” стосовно Чуднецова Євгена Артуровича, 1989 р.н., військовослужбовця батальйону спецпризначення Національної гвардії України “Азов”. Цим “вироком” Євгена засуджено до 30 років ув’язнення у виправній колонії строгого режиму. Копія цього “вироку” додається у Додатку 3 до цього звіту. Про випадки подібних засуджень нам стало відомо і з інших джерел. Ми вважаємо, що свавільні затримання засудження осіб “судовими органами” “ДНР/ЛНР” грубо порушує права гарантовані ст.ст. 5 та 6 Європейської Конвенції. Детальніше із “вироком можна” ознайомитись у додатку 3 до цього звіту.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

На основі зібраної інформації можемо стверджувати, що до осіб, утримуваних в полоні представниками незаконних збройних формувань на території окупованих районів Донецької та Луганської областей, нерідко застосовують різні методи жорстокого поводження та покарання, в тому числі катування, нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження. Зокрема, зі звітів міжнародних організацій, свідчень очевидців, журналістів, волонтерів, представників громадських організацій і самих потерпілих від перебування в полоні (заручниках) стало відомо про наступні нелюдські або незадовільні умови утримання полонених (заручників):

- тривале утримання в одиночній камері;
- брак питної води та їжі (в основному полоненим давали не питну, а технічну воду);
- відсутність природної та/або штучної вентиляції, притоку свіжого повітря до місць утримання;
- порушення санітарно-гігієнічних норм (часто замість санвузла в камері ставили відро або ж навіть гільзу від великокаліберної зброї і не забирали ці ємності по кілька днів, або й тижнів. При цьому в камері могло бути від 4 до 8 осіб; відсутність доступу до душу; відсутність покриття на підлозі (часто полоненим доводилося спати на бетонному або земляному покритті);
- навмисні побиття;
- навмисні вогнепальні поранення;
- погрози вбивством;
- катування струмом;
- імітація розстрілу;
- погрози щодо безпеки рідних.

Також, нам вдалося дізнатися і про інші пов'язані проблеми: ненадання статусу “військовополонений”, лише “незаконно утримуваний”, складна процедура відновлення втрачених документів, ненадання медичної допомоги під час перебування в полоні та після повернення, відсутність матеріальної допомоги родинам та жертвам, відсутність єдиної бази обліку фактів жорстокого поводження і катування, безкінечна контрактна служба, нерегульоване питання повторного залучення колишніх полонених до військових дій в зоні збройного конфлікту, використання примусової праці полонених.

Усе це вказує на системні проблеми, з якими держава та суспільство повинні боротися, робити все задля подолання наслідків та недопущення нових злочинів. Саме тому ми **рекомендуємо**:

1. Службі Безпеки України доповнити завдання постійно діючого Міжвідомчого центру допомоги громадянам у питаннях звільнення полонених, заручників та віднайдення зниклих безвісти, створити підрозділ (департамент, службу тощо), який би здійснював централізований збір та облік інформації про умови утримання осіб (цивільних і військових), які перебували у полоні під час Збройного конфлікту на Сході України та, зокрема, фіксування інформації щодо випадків застосування до них катувань, нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження чи покарання;
2. Кабінету Міністрів України, Службі Безпеки України, Генеральній Прокуратурі України, Уповноваженому Верховної Ради України з Прав людини створити орган (Міжвідомчу комісію) із розслідування випадків катувань, нелюдського чи такого, що

принижує людську гідність, поведження чи покарання щодо осіб, які перебували (перебувають) у полоні незаконних збройних формувань на Сході України;

3. Кабінету Міністрів України, Міністерству Здоров'я України, Генеральній Прокуратурі України, створити міжвідомчу Комісію з імплементації “Керівних принципів з ефективного розслідування та документування тортур та інших видів жорстокого, нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поведження і покарання” (Стамбульського Протоколу) від 9 серпня 1999 року та розробити принципи ефективного документування насильства, катувань та інших видів жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поведження або покарання на основі Стамбульського протоколу.

Інтерв'ю – Веремієнко Олег, 13.11.2016

Спілкувалася – Марія Цип'ящук

Критерії визначення видів жорстокого поводження

Вопрос: Чем отличаются пытки от жестокого обращения?

Пытки – по уровню страданий на первом месте. Пример - применение такого способа, как подвешивание на “дыбе” или любой иной способ, каждый из которых имеет свои характерные особенности. “Дыба” или то, что Евросуд (*прим. авт. Европейский Суд по правам человека*) называет «Палестинское подвешивание», его даже немецкая инквизиция не всегда и не ко всем применяла, поскольку считалось, что это очень жесткая пытка. У человека после висения на дыбе, через 4-5 часов, отекают руки, набухают, с пальцев идет кровь, он не может писать, например. Соответственно, это несомненно отражается на почерке, когда человек подписывает какие-либо документы и если мы с Вами сделаем почерковедческую экспертизу (сравним обычный почерк человека и «пыточный») - можно путем сравнения образцов почерка доказать, что его\ее пытали. Мы с коллегами имеем опыт успешного применения результатов подобной экспертизы по нескольким делам, когда применяли пытки или плохое обращение, например, это «дело запорожских пономарей». Такое заключение экспертов-почерковедов содержало около 200 страниц, и результаты экспертизы, фактически, доказывали, что наших клиентов жестоко пытали на досудебном следствии, что – в конечном итоге – и разрушило сфабрикованное в милиции уголовное дело, а наших клиентов – через некоторое время отпустили, поскольку они действительно были непричастны к инкриминируемым им преступлениям.

Также классический пример пыток, часто применяемый нашими правоохранителями - когда человека становятся лицом к стене в неудобном положении (например, заставляют стоять с расставленными широко ногами и руками часами – до потери пульса). Позади него ходит надзиратель с палкой или дубинкой, и за наименьшее движение бьет человека по ногам, рукам.

Что касается бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания - могу привести как пример два кейса:

1) Прайс против Соединенного Королевства 2001 года. Г-жа Прайс, которая имела врожденную недееспособность четырех конечностей, была ответчиком по гражданскому иску по взиманию с нее долга. В суде она отказалась отвечать на вопрос суда о том, почему она не отдает долг. Это было расценено судьей как проявление неуважения суду и было принято решение, немедленно заключить г-жу Прайс под стражу на 7 дней. Прайс пользовалась инвалидной коляской с электрическим приводом, что позволяло ей относительно самостоятельно передвигаться и исполнять другие манипуляции, с помощью которых она могла себя обслуживать. Аккумулятор в этой инвалидной коляске было необходимо заряжать ежедневно, но ей не разрешили забрать из зала заседания зарядное устройство к аккумулятору, сообщив, что “это будет чрезмерно роскошью в тюрьме”. Таким образом, Прайс была лишена возможности самостоятельно передвигаться. Помимо инвалидности конечностей, у заявительницы имелись и другие, довольно серьезные заболевания – например, хроническое воспаление почек. В общем,

Прайс содержалась под стражей три ночи и четыре дня. Однако условия ее содержания, недостаточная подготовка и квалификация тюремного персонала, привели к тому, что заявительница все время испытывала неудобства, когда ей нужно было принимать пищу, перемещаться или справлять нужду, осуществлять процедуры личной гигиены, поскольку обычно при этом присутствовали мужчины, так как женщинам было не под силу ее перемещать. Также имело место неуважительное отношение со стороны некоторых сотрудников места содержания под стражей. В этом деле Евросуд пришел к выводу, что в отношении Прайс Великобритания нарушила ст. 3 Европейской Конвенции, а именно - допустила унижающее достоинство поведение. Суд также присудил моральную компенсацию на пользу заявительницы.

(фото из тюрьмы Абу Грейб, Американские солдаты тоже использовали запрещенные методы допросов - "Hooded men" по-американски.)

2) Второе – это, так называемое, дело “Hooded men” Ирландии против Соединенного Королевства. В 1971 году, в связи с массовыми протестами в Северной Ирландии и деятельностью Ирландской Республиканской Армии (ИРА), (признана террористической организацией), было объявлено чрезвычайное положение. Накануне «Кровавого Воскресенья», 9-10 августа 1971 в ходе операции Demetrius, британскими солдатами было задержано более 340 человек по подозрению в сотрудничестве с ИРА. Задержанных доставляли во временные центры допросов, местоположение некоторых установлено не было, среди прочих называются «Дворцовые Бараки» и военная база Балликинлер, а также Гирдвуд.

Во время протестов 30 января 1972 в Дерри, Северная Ирландия (Derry, County Londonderry, Northern Ireland) британские солдаты застрелили 26 мирных и безоружных демонстрантов. К марту 1975 г. по данным Государства-Ответчика более 1,100 людей были убиты, более 11,500 - ранены, а также была разрушена собственность на сумму, превышающую 140,000,000 фунтов стерлингов в ходе данных событий в Северной Ирландии.

В ходе судебного разбирательства было установлено, что во время допросов к задержанным применялись, так называемые, “пять техник”: 1) принуждение задержанных часами оставаться в напряженном положении, стоя на цыпочках лицом к стене; 2) надевание на головы задержанных непрозрачных колпаков из ткани и содержание их в таком виде, кроме времени допроса; 3) содержание и допрос заключенных в помещениях, где было постоянно шумно; 4) лишение сна; 5) лишение еды и питья. Поскольку массовые аресты продолжались еще несколько лет, в итоге около 2 тыс. человек прошли через эти испытания.

В этом деле интересны выводы суда относительно того, какое обращение считается таким, что достигло “минимального уровня жестокости”, необходимой составляющей для определения нарушения ст.3 Конвенции, а также разграничения запрещенных этой статьей видов жестокого обращения: пытки, нечеловеческого или унижающего человеческого достоинства обращения. *“По мнению Суда, различие это содержится, прежде всего, в разнице интенсивности вызванных страданий. Это понятие также заложено в Статье 1 Резолюции 3452 (XXX) принятой Генеральной Ассамблеей ООН 9 декабря 1975 г., которая гласит: «Пыткой является отягченная и сознательная форма жестокого, негуманного и унижительного обращения или наказания». Несмотря на то, что пять техник применялись в комплексе и систематически с целью получения информации и имен других подозреваемых, они не вызвали страданий невыносимых настолько, насколько это заложено смыслом понятия «пытка».”*

Таким образом, в решении 1978 года определено, что представители британских властей применяли жестокое и унижительное обращение, которое – однако, Суд не расценил, как пытки.

Спустя 20 лет, в результате того, что правительство Великобритании открыло архивные документы, стали известны и новые обстоятельства дела. Оказалось, что многие задержанные подверглись и другим формам жестокого обращения, среди которых – сбрасывание с вертолета. Людям завязывают глаза, сажают в вертолет, летают, а потом вертолет опускается до 10 см над землей, стелют матрас и говорят, либо ты даешь информацию – кто твой старший и т.д., либо тебя скидывают с вертолета. Когда человек отказывается - его скидывают. Он ничего не ломает, поскольку высота небольшая, но у некоторых людей происходил разрыв сердца. Тела отдавали родственникам и говорили, что причина смерти - сердечная недостаточность, но через 20 лет стало известно, что приказ стрелять по демонстрантам и дальнейшие указания, отдавали британские министры-силовики, т.е. это была государственная политика, а не инициатива отдельных военных, как Британия пыталась это подать вначале. Правозащитники провели тщательное расследование относительно потерпевших в этом деле, и оказалось, что такое обращение с людьми имеет серьезные долгосрочные последствия - кто-то сошел с ума, кто-то стал инвалидом, кто-то наложил на себя руки, другие не могут спать и т.д. Сейчас правозащитники пытаются возобновить рассмотрение этого дела в связи с тем, что правительство Великобритании открыло некоторые архивные документы, содержащие доказательства того, что потерпевшие подверглись именно пыткам.

То, каким образом сейчас удерживают наших военнопленных на Востоке страны, какие методы к ним применяют – очень похоже на обстоятельства указанного дела. Это означает, что есть очень большие риски того, что этих людей ожидают подобные негативные последствия в будущем, если государство не обеспечит им должную психологическую помощь и поддержку.

Хочу обратить внимание на дело “Илашку и другие против Молдовы и России”.

Стоит выделить одиночное содержание в камере \solitary confinement\. Сейчас на Востоке начали применять эту практику, в основном к нашим офицерам и к профессиональным военным, как способ поломать психику человека. Евросуд считает, что содержание в одиночной камере свыше 2-3 недель - это пытка, потому что человек нуждается в общении с внешним миром. В Америке провели исследование, что у тех, кого

держали свыше двух-трех недель, очень часто развивались психические расстройства, для нормального человека такая изоляция сильно вредит здоровью. Все психологи пришли к выводу, что это психологическая пытка. Сейчас эту тактику применяют вообще к военнопленным: их держат по 2-3 человека в камере - но это лишение общения с внешним миром по 4-5 месяцев и более, прежде всего с семьей, с детьми, жёнами; не дают звонить, письма передавать по 2-3 месяца - то есть это в принципе аналог этой пытки. Например, такой вид пытки применяли к полковнику Безъязыкову. Даже из его нескольких интервью в Интернете видно, что человек очень сильно пострадал.

Вопрос: Каким образом определить уровень жестокости?

Как я уже упоминал выше, уровень жестокости определяется в каждом деле индивидуально, при этом суд учитывает многие индивидуальные обстоятельства: возраст человека, его состояние здоровья, длительность и интенсивность того или иного обращения или наказания, особенности восприятия такого обращения самим человеком, преднамеренность действий и и.д.

В одном деле мой подзащитный по делу «деснянских «оборотней» – бывший милиционер, рассказывал, что в горотделе милиции Киева, во время допроса, его посадили на стул сотрудники «внутренней безопасности» МВД, взяли журнал, скрутили в трубочку и целый день били по лицу до потери пульса. После этого у человека было ощущение, что ему мозг превратился в кисель, и он подписал «явку с повинной» в том, чего не совершал. Надо ли говорить что адвоката ему не дали. В Евросуде мы с коллегами - Ровшаном Розметовым и другими адвокатами, - доказали факт жестокого обращения и незаконность ареста.

Вопрос: На ком лежит ответственность за эффективное расследование случаев жестокого обращения или наказания? Имеет значения - кто именно применил жестокое обращение - то есть, агент государства или частное лицо?

Непосредственные обязанности по расследованию случаев жестокого обращения или пыток людей лежат на государстве в лице правоохранительных органов - полиции, прокуратуры, военной прокуратуры и пр.

В принципе, не имеет значения, кто именно применял такое обращение или наказание. У меня недавно был случай, когда в одном из райотделов Киевской области, в Боярке - задержали человека по подозрению в убийстве и начали требовать, чтобы он написал явку с повинной. Задержанный имел при себе паспорт РФ (эти события были еще месяца четыре до войны). Когда, он отказался, ему ножом вырезали на руке слово «москаль». Люди, которые его задержали, были в масках и представились членами «Правого сектора». На самом деле, это были сотрудники этого же отдела, но - даже если предположить, что они были представителями ПС, в таком случае считалось бы, что жестокое обращение и пытки применяет частное лицо - тем не менее, это не освобождает государство от обязанности расследовать подобные факты и привлекать виновных к ответственности – потому как пытали его на территории Боярского РОВД, в кабинете у следователя МВД.

Вопрос: Можешь примерно обозначить, в скольких случаях к пленным во время вооруженного конфликта на Востоке Украины применялось жестокое обращение или пытки? В чем проявлялось такое поведение?

Никакой подобной статистики я не веду. Могу лишь сказать, что и тут и там есть нормальные люди, которые соблюдают, например - Женевские Конвенции. **Случается, я иногда читаю солдатам лекции по Женевским конвенциям, и я всегда им объясняю: ребята, знаете, в чем разница между военными и бандитами? - В том, что военные не применяют пытки к военнопленным, потому как есть кодекс поведения военного по отношению к пленному; то есть, если вы взяли пленного, не комбатанта, он сложил оружие, вы не можете его пытать, применять пытки, - иначе вы уже становитесь не военными, а военными преступниками, обычными бандитами.**

Многие эксперты в области международного гуманитарного права считают, что - как минимум с конца августа 2014 года, когда на территорию Украины зашло до 8 БТРГ регулярной российской Армии («Иловайский «котел») т.е. имел место акт вооруженной агрессии (которая продолжается по-сегодняшний день), и нет никаких сомнений, что в нем принимала участие именно регулярная армия РФ, заезжали их танки новейших модификаций Т-72, Т-90, применялись ПЗРК российского производства против украинской авиации, которые в «военторге» не купишь - автоматически начинают действовать Женевские Конвенции. И поэтому нужно говорить, что в плену содержаться не заложники, а военнопленные (наши солдаты на Востоке). Отсюда есть обязанность по срокам содержания, который не должен превышать трех месяцев. Наши политики делают подмену понятий, они говорят, что это заложники и мол вступает в силу закон о борьбе с терроризмом. Но с заложниками нет нормы по срокам, и это очень усложняет процесс предъявления обвинения против террористов, даже и по той причине, что они будут ссылаться на истечение сроков и то, что подобные дела подлежат закрытию.

Вместе с тем, Украина подала декларации о действии Римского Статута ИСС, поэтому эти деяния не имеют сроков давности. Через 50 лет их можно будет передать в Гаагу или специально созданный Международный Военный Трибунал по типу Югославского или Руандийского. По-другому российско-украинскую войну не остановить. Нужно расследовать как преступления наших военных ВСУ на Востоке, к сожалению, такие факты есть (и мародерства, и другие насильственные преступления), так и в первую очередь - расследовать преступления пророссийских боевиков против мирного населения, против военнопленных и т.д..

Вопрос: Что может быть доказательствами жестокого обращения или пытки лица во время его пребывания в плену?

Если мы работаем по уголовным делам и - в частности - физические увечья, очень важно документировать факты происходящего или произошедшего, собирать различные данные - фото, видео, своевременные заявления в прокуратуру, медицинские обследование и пр. - которые могут стать доказательствами жестокого обращения или пыток.

Методика сбора доказательств по пыточным делам детально расписана в Стамбульском протоколе, а также в практике Евросуда по ст.3 Евровокенции 1950 года. Скажем, то, что практикуют про-российские боевики на Востоке: если сильно перенаселена камера, нет прогулок, нет поступления воздуха, вместо туалета – бочка в комнате, где содержат пленных, нет нормально оборудованного спального места, то есть

люди спят на стеллажах, матрасах в подвале-клоповнике, нет медпомощи – это плохие условия содержания, которые также, с большой вероятностью, могут быть расценены, как бесчеловечное, жестокое или такое, что унижает человеческое достоинство обращение. В зависимости от конкретных обстоятельств, конечно же.

Если применяются психологические пытки, то нужно помнить, что человек может испытывать посттравматическое расстройство, хотя и вовсе не обязательно. Специалист может это обнаружить. Например, когда психолог работает с жертвами насилия, в том числе и домашнего, - люди, которые пережили жестокое обращение - часто не хотят об этом ни с кем говорить, особенно - если это ребенок. Психолог дает лист бумаги и говорит нарисовать картинку. А там все в черных или коричневых красках. По таким рисункам психолог может определить вероятность того, что ребенок поддавался насилию.

То же самое касается взрослых. Есть свои нюансы, особенности. Если жертва насилия девушка, то ее должна опрашивать тоже женщина.

Когда речь идет о следственных действиях – всегда нужно собирать видео досудебного следствия. В одном деле, нам удалось доказать, что оно было сфабриковано при помощи того, что на одном коротком фрагменте видео, предоставленном следственными органами, где парень рассказывал, что он - якобы – виновен в убийстве - на долю секунды в кадр попало лицо подозреваемого (съемка велась таким образом, что снимали «без головы» одно туловище). Так вот, в этом кадре было очень четко видно, что лицо парня синее от побоев, а вокруг одного глаза виден очень красноречивый круглый синяк. Мы сделали стоп-кадр, распечатали, принесли его в суд. Дело слушалось в Дарницком райсуде города Киева, судьей Бец А.В. Но этот судья “поверил” версии прокурора о том, что так якобы “падает” тень на лицо обвиняемого. После этого мы привлекли суд.мед. эксперта, а также эксперта по светотени из Института Карпенко-Карого, которые подтвердили что: а) тень при обстановке, в которой проводился допрос - таким образом упасть на лицо подсудимого не могла, б) и вероятнее всего - это была ссадина, а не тень.

Мы также опросили родственников, и выяснили, что на момент задержания наш подзащитный не имел синяков, следов побоев на теле.

Таким образом, мы доказали, что человек подвергался жестокому обращению и пыткам со стороны сотрудников правоохранительных органов. Пытки – кто бы их не применял - это зло. И с этим злом надо бороться. Обращаюсь к молодежи. Учитесь, вникайте в практику Евросуда по ст.3 ЕВРОКОНВЕНЦИИ, подавайте в Евросуд, если выявили такие аналогичные случаи. Если мы хотим жить в новой стране, к таким вещам нельзя привыкать, нельзя оставаться толерантным. Желаю удачи на Вашем Пути. Дорогу осилит идущий!

.....

	Тип повідомлення	Назва джерела, назва повідомлення та посилання на нього	Від кого надійшла інформація	Дата публікації	Короткий опис подій, що описуються	Чи були випадки насильства, катування...
1.	Інтерв'ю	http://vlada.io/news/boevik-dnr-poravshiy-v-podval-k-oplotu-rasskazal-chto-lyudi-zaharchenko-pyitali-ego-kak-v-gestapo/	«Варган» комбат «Оплот. Сварожичі»,	Дане – грудень 2014(приміщенн я Донецького СІЗО, м. Донецьк, вул. Куйбишева 61)	Затримання за наказом Захарченка та катування	Психологічне та фізичне насильство, катування
2.	Повідомлення журналіста (запис розмови)	http://www.unian.ua/war/1072272-jurnalist-opublikuvav-zapis-rozmovi-eliti-dnr-pro-katuvannya-poloneno-ukrajinskogo-viyskovogo.html		Опубліковано 27.04.2015, УНІАН	"Заступник голови комісії "ДНР" по справах військовополонених" Лілія Родіонова зателефонувала "в. о. міністра внутрішніх справ" Олексію Дикому. Вона повідомила, що в Докучаєвську є "тіло українського ЗСУшника", а на ньому залишилися сліди від тортур.	Тіло військового ЗСУ зі слідами тортур.(м. Докучаєвськ, Донецької обл.)
3.	Стаття	http://www.pravda.com.ua/news/2016/04/4/7104412/	Андрій коломієць повідомив своєму адвокату	04.04.2016 «Українська правда»	Учасник "Євромайдану" Андрій Коломієць перебуває в СІЗО Сімферополя в одній камері з прихильниками так званих "ЛНР/ДНР" та відчуває тиск від своїх сусідів по камері через	Катування електричним струмом, удушення, психологічний тиск в камері, погрози фізичною

					національність, віросповідання і свою громадянську позицію.	розправою
4.	Повідомлення	http://www.pravda.com.ua/news/2016/09/23/7121527/	Голова СБУ Грицак	23.09.2016 «Українська правда»	Глава СБУ продемонстрував чотири відео свідчень потерпілих, які скаржаться на катування, голод та моральні знущання. Зокрема свідчення простої вчительки, до якої додому увірвалися озброєні люди і її тримали в полоні. Загалом зібрано вже 124 свідчення.	
5.	Інтерв'ю	http://varta.kharkov.ua/articles/1105881	Пастор протестантської церкви Сергій Токарев (м.Хаків)	28.03.2015 «Справжня варта»	Полювання ДРГ «ЛНР, ДНР» на представників інших церков	Викрадення, катування, страти. Багато фактів про страти, захоронення, виконавців
6.	Стаття	http://novynarnia.com/2016/02/14/bo-yoviki-dnr-oprilyudnili-video-na-yakomu-viyskoviy-z-rosiyi-katuye-donechchanina/		14.02.2016 «Новинарня»	Катування і вбивство жителя селища Комунар Донецької обл. бойовиком «Ольхон» НЗФ «Троя»	Побиття гумовим шлангом, вбивство, зникнення безвісти
7.	Коментарі	http://www.radiosvoboda.org/a/27394245.html	Правозахисники, державні службовці	РадіоСвобода	Описуються та коментуються факти	Катування, жорстоке поводження,

						страсти, згвалтування
8.	Інтерв'ю	http://tyzhden.ua/Society/114160	Олександр Мангуш та його мати Оксана Рибіна з Луганська	10.07.2014 «Тиждень»	Взяття в полон Олександра Мангуша, його катування та викуп за 60 тис. доларів	Катування
9.	Публікація	http://paralleli.if.ua/news/69195.html	Військовослужбовці з Прикарпаття	10.11.2016 інтернет видання «Паралелі»	Факти про обставини взяття та утримання в полоні	Жорстоке поводження, катування
10.	Репортаж	http://magnolia-tv.com/video-news/2016-10-01/80104-ukra-nskikh-v-iskovopolonenikh-katuyut-b-its-dnr-ta-lnr-v-deo	Відеозапис з коментарями та частинами інтерв'ю	01.10.2016	Про випадки катувань та інші факти факти	Катування
11.	Стаття	http://nv.ua/ukr/publications/zhittja-na-pidvali-ukrajintsi-rozpovili-pro-zhahi-perezhiti-v-poloniteroristiv.html		«Новое время» №39 від 23 жовтня 2015 року	Про випадки катувань та інші факти факти. Про добровольців та цивільних, які потрапили в полон «Життя на підвалі..»	катування
12.	Відеорепортаж	http://tsn.ua/video/video-novini/ukrayinski-sensaciyi-zhahittya-polonu-v-terroristichnih-dnr-i-lnr.html	ТСН «Українські сенсації»	«1+1» 20.09.2014		Катування, торгівля людьми
13.	Стаття	http://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/kak-boeviki-pytayut-lyudey-izbienie-pletmi-i-raby-v-okopah--692246.html	«Сегодня»	17.02.2016	Опис випадків, інтерв'ю, фото	Катування, страсти

14.	Публікація	АНТИКОР http://antikor.com.ua/articles/54613-katuvannja_neskorenih_u_dnr_shcho_zrobili_z_hloptsem_za_ukrajinsjki_pisni_fotofakt	«Патріоти України» про Андрія Чайковського	27.07.2015 «Антикор» «Катування нескорених в ДНР»	За те, що співав українські пісні катували прострелили дві ноги	Катування, поранення
15.	Публікація	ЕКСПРЕС http://www.expres.ua/news/2015/09/27/153402-terorysty-nich-katuvaly-donecku-polonenogo-ukrayinskogo-soldata		27.09.2015 «Експрес.ua»	Закатовано та спалено солдата ЗСУ Руслана Дубовика 27.09.1980 р.н.(парк Донецька)	Катування, страта
16.	Відео-репортаж	ДЕРО ДОНБАС http://dn.depo.ua/ukr/donetsk/rosiyskiy-naymanets-na-sobi-vidchuv-katuvannya-fsbshnikiv-16082016203400	Олександр Рубльов, російський найманець	16.08.2016	Про катування співробітниками ФСБ у полоні ДНР	катування
17.	Відео-репортаж	FACEBOOK http://l.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fzik.ua%2Ftv%2Fvideo%2F26866&h=iAQFAFCR1	Басиль Бондарук, Ігор Панчишин	18.07.2015	два чоловіки, один 8 місяців, інший - 3. Обоє розповідають про випадки жорстокого поводження, в т.ч.	- погрози розстрілом, побіи, перевезення із завязаними очима, змушування копати собі яму - а також, примусові роботи (наряди, розвантажувальні та повязані зі

						зброєю)
18.	Публвка ція	ІНФОРМАТОР http://informator.media/archives/34004	Боець батальйона «Айдар»	25.09.2014	Про взяття в полон бійця Айдару в районі с. Щастя,, утримання його в полоні кадирівцями та його втеча	Страти місцевих в Лутугіно, катування, жорстоке поводження з полоненими
19.	Стаття у француз ькому виданні «Atlantic o»	«ATLANTICO» ФРАНЦУЗЬКЕ ВИДАННЯ http://glavcom.ua/news/zhorstoki-torturi-i-tyazhka-pracya-rosiya-peretvorila-vyaznici-dnr-i-lnr-na-gulagi-377566.html	Олександр Єфрешин	13.10.2016	Рабська праця та тортури у виправних колоніях на непідконтрольних територіях Луганської області	Безоплатна робота по 12 год. на добу, відсутність медичного обслуговування та безболіючих препаратів
20.	Випуск «Факти»	ФАКТИ http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20160908-na-vijni-ya-komandyr-bijtsi-tornado-katuvaly-svoyih-i-vyrizaly-lezom-genitaliyi-na-shkiri-18/	Рурслан Онищенко та потерпілий		Про тортури в підвалі	Катування, жорстоке поводження, спроба самогубства жертви
21.	Заява прес- центр АТО		Роман Мащенко		Преконференція солдата Романа Мащенко, який з 03.06.15 по 08.06.15 перебував в полоні «ДНР»	Катування, погрози смертю йому та його сім'ї, побиття

22.	Повідомлення	Часопис про свавілля влади та громадський спротив незаконним діям http://sprotiv.org/52170		28.01.2015	Повідомлення у Фейсбук від Олени Суєтової проте, що звільнений з полону в/сл. покінчи в життєсамогубством через його кастрацію	Катування в полоні
23.	Стаття	РАДІО СВОБОДА https://news.vash.ua/news/nskryminal/na-donbasi-terorysty-stvoryly-kontstabory-de-katuyut-polonenykh		15.09.2014	«На Донбасі створили концтабори, де катують полонених». Про 9 трупів у Запорізькому морзі зі слідами катувань	Катування, страти через повішення
24.	Стаття	ФАКТИ http://fakty.ua/215239-aleksandr-homchenko-kogda-vyveli-na-rasstrelk-yame-zapolnennoj-ubitymi-pered-glazami-proletela-vsya-zhizn	Олександр Хомченко (пастор), Ірина Довгань(жителька Ясинуватої),Юрій Яценко	15.11.2016	Слухання в Гаазі	Факти про катування, страти, жорстке поводження
25.	Стаття	http://fakty.ua/225413-vynuzhdennaya-pereselenka-iz-donecka-perezhivshaya-plen-i-pytki-napisala-knigu-dnevnik-donchanki-guculki	Анна Гузь (ВПО з Донецька, активістка Євромайдану)	11.11.2016	Про факти тортур в приміщенні УМВС в Донецькій області	Катування, жорстоке поводження
26.	Стаття	http://kurs.if.ua/articles/22_dni_vidchayu_i_borotby_5360.html		27.08.2014	«22 дні відчаю та боротьби» про полонених волонтерів СергійГаков та ЕдуардКулініч	Катування, жорстоке поводження
27.		ТСН				

28.	1	http://tsn.ua/ato/zvilneni-z-polonu-ukrayinci-rozpravili-pro-zahlivi-katuvannya-boyovikiv-615977.html «Звільненні з полону українці розповіли про катування бойовиків»	Іван, волонтер Ірина та її троє друзів	23.03.2016	Відрізали вуха, кілька разів прощався з життям, катували заради задоволення катування жорстоке поводження	
29.		LB.ua				
30.		http://tsn.ua/ukrayina/zvilnena-z-polonu-zhurnalistka-varfolomeyeva-rozpravila-pro-zhorstoki-katuvannya-boyovikiv-605630.html «Звільнення з полону журналістка Варфоломєєва розповіла про катування бойовиків»		07.03.2016	Побої, гематоми, ломали ребра, катували струмом, люди з допитів виходили чорні,	
31.		ТСН.ТИЖДЕНЬ				
32.		http://tsn.ua/ato/boyoviki-viddayut-napivmertvih-polononih-koli-voni-vzhe-pri-smerti-geraschenko-561077.html «БОЙОВИКИ ВІДДАЮТЬ НАПІВМЕРТВІХ ПОЛОНЕНИХ, КОЛИ ВОНИ ВЖЕ ПРИ СМЕРТІ - ГЕРАЩЕНКО	Ірина Геращенко	25.12.2015	Катування, жорстоке поводження	

33.		ТСН.				
34.		http://tsn.ua/ato/u-minoboroni-vidhrestilisyia-vid-katuvan-zaruchnikiv-zsu-ne-utrimuyut-polonenih-428891.html «У міноборони відхрестилися від катувань заручників- ЗСУ не утримують полонених»	Прес-службаа МОУ	22.05.2015	Спростування даних звіту міжнародної амністії щодо незаконного утримання катування полонених українськими військовими	
35.		1+1 Журналіст телеканалу "1+1" Андрій Цаплієнко опублікував запис телефонної розмови "чиновників" "ДНР", в якому високопоставлені сепаратисти вирішують, як приховати сліди тортур.	Журналіст телеканалу "1+1" Андрій Цаплієнко	27.04.2015	катування	
36.		ТСН ЕКС-ПОЛОНЕНА "ДНР" РОЗПОВІЛА ПРО КАТУВАННЯ В ПІДВАЛАХ: ПРЕДСТАВНИКИ ОБСЄ, ДЕ ВАШІ ОЧІ ТА ВУХА?! http://tsn.ua/politika/eks-polonena-dnr-rozpovila-pro-katuvannya-v-pidvalah-predstavniki-obseye-de-vashi-ochi-ta-vuha-393030.html	Підприємець з Донецька Світлана Матушко потрапила полон за доносом	21.11.2014	Двох жінок били так, що вони збожеволіли, Хлопець, який мені це розповідав, сам провів тиждень в одиночній камері без їжі, води і зі зв'язаними руками. Так от він хотів попроситися в одиночну камеру назад, бо не міг витримувати цих ридань, виття та істерик. І це говорив офіцер, якого двічі возили на розстріл і	Побої, катування

					катували так, що опісля вже три місяці він досі проходить курс реабілітації. З поламаними ребрами, з гематомами по всьому тілу, але я від нього не почула навіть стогону. Багато хто, не витримуючи катувань, просять, щоб їх розстріляли одразу і не знущалися", - шокувала экс-полонена.	
37.		HROMADSKЕ.TV ВОЛОНТЕР РОЗКАЗАВ ПРО СВІЙ ПОЛОН У БОЙОВИКІВ ТА ЗВІРЯЧІ КАТУВАННЯ http://tsn.ua/ukrayina/volonter-rozkazav-pro-sviy-polon-u-boyovikiv-ta-zviriyachi-katuvannya-365709.html	Волонтер із запоріжжя про полон, коментар командира батальйону «Донбас»	29.08.2014	Катування, страти, розчленування тіл загиблих з особливою жорстокістю	
38.		ТСН ЗАХОПЛЕНИЙ У ПОЛОН ДОНЕЦЬКИЙ ШАХТАР РОЗПОВІВ ПРО ЖОРСТОКЕ КАТУВАННЯ СЕПАРАТИСТАМИ http://tsn.ua/ukrayina/zahopleniy-u-polon-doneckiy-shahtar-rozpoviv-	Шахтар з Новгородівки Донецької області Олександр Вовк	06.05.2016	Жорстоке поводження, катування, побиття у полоні	

		pro-zhorstoki-katuvannya-separativ-348381.html				
39.		УКРАЇНСЬКА ПРАВДА Служба безпеки знайшла 8 адрес катівень на Донбасі на території так званих самопроголошених "ДНР" та "ЛНР". http://www.pravda.com.ua/news/2016/09/23/7121527/	Заява голови СБУ на брифінгу про виявлення 8 катівень та 124 свідчення від потерпілих, що були в полоні	23.09.2016	Катування, жорстоке поводження, страти	
40.		ЕФІР «5 КАНАЛУ» Кіборг Рахман розказав про катування в полоні http://www.pravda.com.ua/news/2015/12/2/7090990/	начальник відділення розвідки 81-ї десантно-штурмової бригади ЗСУ із позивним "Рахман" АНДРІЙ ГРЕЧАНОВ	02.12.2015	Українського військового Андрія Гречанова в полоні терористів під час допитів катував лікар, колишній стоматолог із Горлівки.	Катування, погрози вбивством
41.		УКРАЇНСЬКА ПРАВДА "Amnesty International" вимагає розслідувати страти, в яких зізнався Моторола http://www.pravda.com.ua/news/2015/04/9/7064201/	Експерти Amnesty International розповіли про аналіз роликів у ю-тубі	09.04.2015	Про страти військовополонених, зокрема Ігоря Бронівського	Катування, страти

42.		РАДІО СВОБОДА У полоні катують жінок і літніх людей, відомі випадки катування до смерті – правозахисник http://www.radiosvoboda.org/a/27605142.html	Журналіст Олексій Мацука	11.03.2016	Репортаж «Ті, хто пройшов крізь полон. Що далі?»	Катування, жорстоке поводження
43.		5 канал ПРЕС-ЦЕНТР АТО (Краматорськ) https://www.youtube.com/watch?v=B_stlvHy8kA	Прес-центр АТО, пресконференція звільненого солдата Романа Мащенко	08.06.2016	“Інформація, озвучена мною на камери пропагандистських російських журналістів в Донецьку, була виголошена під загрозою смерті. Після двох допитів, побиття, погроз на адресу моєї сім’ї, прикладеного пістолета до скроні я сказав те, що вони хотіли...”, – заявив Мащенко.	Про інтерв’ю, яке було дане в полоні для пропагандистських каналів під загрозою смерті, після побиття та погроз
44.		ОБОЗРЕВАТЕЛЬ Жертв знущань і катувань на Донбасі закликають не мовчати http://ukr.obozrevatel.com/news/05689-zhertv-znuschan-i-katuvan-na-donbasi-zaklikayut-ne-movchati.htm	Волонтер Ірина Бойко з Полтави про те, як з трьома волонтерами потрапила до полону «ЛНР»	20.07.2016	Понад три місяці жінка провела у полоні, де її безжально катували, відрубали фалангу пальця на руці, свердлили кістки електричним дрилем, вставляли ложки під повіки, намагаючись вийняти очі	Катування, жорстоке поводження

45.		<p>ОБОЗРЕВАТЕЛЬ</p> <p>Капелан Валентин Серовецький: я пройшов крізь пекло. Але є ті, кому набагато страшніше</p> <p>http://obozrevatel.com/society/43085-kapelan-valentin-serovetskij-ya-projshov-kriz-peklo--ale-e-ti-komu-nabagato-strashnishe.htm</p>	<p>Отець Валентин Сировацький про полон «ЛНР»</p>	29.07.2016		<p>Катування струмом, страти, імітації розстрілу, зламані ребра, палили тіло</p>
46.		<p>ОБОЗРЕВАТЕЛЬ</p> <p>http://ukr.obozrevatel.com/crime/17240-na-lvivschini-pohovali-25-richnogo-hloptsya-zamuchenogo-terroristami-v-slovyansku.htm</p> <p>На Львівщині поховали 25-річного хлопця, замученого терористами в Слов'янську</p>	<p>Стаття про одного з трьох загиблих від катувань Юрія Дяковського, якого знайшли у річці Північний Донець(м. Слов'янськ)</p>	09.05.2014		<p>Страти, катування</p>

47.		<p>ПОДРОБНОСТИ</p> <p>Львів'янина Ореста Богдановича врятували від розстрілу у полоні</p> <p>http://podrobnosti.ua/2070809-lvvjanina-oresta-bogdanovicha-vrjatuvali-ud-rozstrlu-u-polonu.html</p>	Історія про полон мобілізованого зі Львова Ореста Богдановича Петришина (9 місяців)	06.11.2016	Разом з іншими полоненими, змушували розбирати завали зруйнованих обстрілами будівель, переносили вантажі.	Жорстоке поводження
48.		<p>ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР</p> <p>Без права на лікаря: медична допомога у незаконних в'язницях окупованих територій та після звільнення з полону</p> <p>http://www.prostir.ua/?news=bez-prava-na-likarya-medychna-dopomoha-u-nezakonnyh-vyaznytsyah-okupovanyh-terytorij-ta-pislya-zviltennya-z-polonu</p>	Лікар Євгенія Бадряк про дослідження коаліцією «Справедливість заради миру на Донбасі» про умови утримання полонених на окупованих територіях, статистичні дані	13.06.2016	Харчування було обмежене до мінімуму, одноманітне, вода для пиття сумнівної якості. Такі умови у поєднанні з постійним стресом спричинювали ослаблення імунітету і, як наслідок, виникнення чи загострення існуючих соматичних захворювань з віддаленими наслідками у значної частини опитаних.	
49.		<p>ТСН</p> <p>Звільнений з полону ЛНР Володимир Жемчугов розповів журналістам про те, як потрапив до бойовиків, а також про свій стан здоров'я</p>	Військовий ЗСУ, який потрапив у важкому стані(поранений) до полону ЛНР	20.09.2016	Звільнений з полону ЛНР Володимир Жемчугов розповів журналістам про те, як потрапив до бойовиків, а також про свій стан здоров'я.	Психологічний тиск

		novyny.online.ua/753762/zvilneniy-z-polonu-lnr-zhemchugov-rozpoviv-yak-potrapiv-do-boyovikiv-zyavilosya-video/			zyavilosya-video/	
50.		ЕСПРЕСО. TV "Донецький Бенксі" готує книжку-комікс про свої катування бойовикамб http://espreso.tv/news/2015/08/26/quoddoneckyy_benksiquot_gotuye_knyzhku_komiks_pro_svoyi_katuvannya_boyovykam	Сергій Захаров художник, який потрапив до полону через свої антиросійські сатиричні графіті в Донецьку	26.08.2015	Жорстоке поводження, катування, імітація розстрілу	
51.		УКРІНФОРМ У полоні так званих "ДНР/ЛНР" до 90% українських бійців і половина цивільних зазнавали катувань. http://www.ukrinform.ua/rubric-society/2052351-katuvan-zaznali-majze-90-polonenih-ukrainskih-bijciv-pravozahisnik.html	Євген Захаров про дослідження коаліції «Справедливість-заради миру на Донбасі»	18.07.2016	фіксуватися "екстраординарні" порушення прав людини: масові страти без вироку суду, насильницькі зникнення людей з політичних мотивів, катування, незаконне позбавлення волі, сексуальні насильства тощо. Причому «ці злочини стали масовими і систематичними», наголосив Захаров.	
52.		УКРІНФОРМ http://www.ukrinform.ua/rubric-	Журналіст	17.03.2016	Наводяться факти про катування в полоні, насильницькі зникнення,	

		other_news/1983455-boron-boze-vid-takih-bratskih-obijmiv.html «Боронь, Боже» від таких «братських» обіймів	Вадим Пепа		страсти. Опис методів, якими катували	
53.		УКРІНФОРМ http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1970158-ludej-u-centri-evropi-trimaut-u-rabstvi.html «Людей у центрі Європи тримають в рабстві»	Ірина Геращенко	22.02.2016	Факти жахливих умов тримання полонених	
54.		УКРІНФОРМ http://www.ukrinform.ua/rubric-regions/1967208-ubivstvo-besom-polonenogo-moraka-rozslidue-35-slidcich.html «Убивство «Бесом» полоненого моряка» розслідує 35 слідчих		17.02.2016	Зникнення 30-річного моряка батальйону «Артемівськ» в м. Горлівка, наведені факти катувань, страт	
55.		ЛІГА.НЕТ pastor_z_donetska_rozprov_v_pro_rebuvannya_polon_v_2014_rots Пастор з Донецька розповів про перебування полоні в 2014 році	Сергій Косяк (пастор протистантської церкви) з Донецька	25.05.2015	Побиття на протязі 8-ми годин	Незаконне позбавлення волі, катування

КОПИЯ Дело №1/100/4/2016

ВЕРХОВНЫЙ СУД
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПРИГОВОР
ИМЕНЕМ ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

1 февраля 2016 года Верховный Суд Донецкой Народной Республики в составе:
 председательствующего судьи Стратейчук Л. З.,
 судьи Барсуковой О.И.
 народных заседателей Бабенко И. Н., Цокур В. В.,
 Глазунова Б. П.,
 при секретаре Черкове С. Г.,
 с участием прокурора Кротовой И. В.,
 подсудимого Чуднецова Е. А.,
 защитника Збыковского С. С.,

рассмотрев в открытом судебном заседании в помещении Верховного Суда Донецкой Народной Республики уголовное дело по обвинению:

Чуднецова Евгения Артуровича, 29 июня 1989 года рождения, уроженца города Макеевка, со средним специальным образованием, неженатого, военнослужащего полка специального назначения Национальной гвардии Украины «Азов» в составе воинской части 3057, зарегистрированного по адресу: г. Макеевка, квартал Гвардейский, д. 17, кв.28, проживающего по адресу: город Мариуполь, проспект Победы, д. 73, ранее не судимого

в совершении преступлений, предусмотренных ст. ст. 232, 323 УК Донецкой Народной Республики,

УСТАНОВИЛ:

В мае 2014 года в Мариуполе в качестве батальона патрульной службы милиции особого назначения Министерства внутренних дел Украины сформировано подразделение специального назначения «Азов» из добровольцев из числа представителей расистских, неонацистских организаций Украины, активистов «Автомайдана» и различных сотен Самообороны Майдана, проповедующих идеологию нацизма, которое в сентябре 2014 года развернуто в полк и в ноябре 2014 года переведено в составе воинской части № 3057 Восточного оперативно-территориального объединения в состав Национальной гвардии Украины.

Фактическими целями и задачами полка «Азов», под прикрытием официальных уставных функций, состоящих в выполнении задач по защите и охране жизни, прав, свобод и законных интересов граждан, охране общественного порядка и обеспечении общественной безопасности, пресечении деятельности незаконных военизированных и вооруженных формирований и террористических организаций, являются карательные операции в отношении мирного населения Донецкой Народной Республики насильственным захват

Вх № 1402 18
05 02

власти и насильственное изменение конституционного строя Донецкой Народной Республики в нарушение Конституции Донецкой Народной Республики, а именно способами обстрелов из артиллерийского, минометного и стрелкового оружия населенных пунктов, мирных жителей и Вооруженных Сил Донецкой Народной Республики, совершения убийств граждан Донецкой Народной Республики, запугиваний гражданского населения, осуществившего свое волеизъявление во время проведения референдума 11 мая 2014 года, результатом которого явилось образование государства – Донецкая Народная Республика.

Примерно в начале октября 2014 года, точная дата в ходе судебного следствия не установлена, Чуднецов Е.А., узнав от своего знакомого – Коробова Д.А., материалы уголовного дела в отношении которого выделены в отдельное производство, о возможности вступить в вооруженное формирование – полк «Азов», достоверно зная о фактических целях полка, желая принять участие в достижении вышеописанных фактических целей, не имея опыта службы в Вооруженных Силах, не имея специальных навыков обращения с огнестрельным и иными видами оружия, а также иной специальной военной подготовки, действуя умышленно, противоправно, намереваясь выполнять приказы командования указанного полка, добровольно вступил в его ряды, был поставлен на все виды довольствия, экипирован в специализированную военную амуницию и вооружён стрелковым и иным оружием.

По зачислении в полк «Азов» Чуднецов Е.А., осознавая, что территория Донецкой Народной Республики определяется границами, существовавшими на день ее образования, находясь на временно оккупированной подразделениями Вооруженных Сил Украины территории Донецкой Народной Республики вблизи города Мариуполь, в период времени с октября 2014 года, точное время в ходе судебного следствия не установлено, действуя умышленно, с целью совершения действий, направленных на насильственный захват власти, изменение конституционного строя и территориальной целостности Донецкой Народной Республики, приступил к обучению в рамках подготовки к совершению запланированных преступлений. ходе данного обучения Чуднецов Е.А. ежедневно в рамках тренировок на специализированных курсах «молодого бойца», подчиняясь внутреннему распорядку, занимался со специалистами-инструкторами, приобретая знания, практические умения и навыки по физической и психологической подготовке, по использованию стрелкового, артиллерийского оружия и взрывчатки, методик и тактик ведения боевых действий в различных условиях, а также по оказанию первой медицинской помощи. Полученную специализированную военную подготовку Чуднецов Е.А. применял на практике в Новоазовском районе Донецкой Народной Республики против жителей Донецкой Народной Республики, инфраструктуры республики, а также военнослужащих Вооруженных Сил Донецкой Народной Республики во время боевых действий, направленных на насильственный захват и свержение власти Донецкой Народной Республики.

С октября 2014 года по 14 февраля 2015 года Чуднецов Е.А., являясь военнослужащим полка «Азов», преследуя цели по насильственному захвату власти на территории Донецкой Народной Республики, а также насильственному изменению конституционного строя Донецкой Народной Республики в нарушение Конституции Донецкой Народной Республики, пребывая преимущественно на территории окрестностей и непосредственно в г. Мариуполе Донецкой Народной Республики, временно оккупированных подразделениями Вооруженных Сил Украины, будучи вооружённым стрелковым и иным оружием, нес службу на блокпостах, заступал в суточные дежурства в составе групп быстрого реагирования, осуществлял пешие патрули, а также принимал непосредственное участие в боестолкновениях с военнослужащими армии Донецкой Народной Республики в различных поселках Новоазовского района и пригородах г. Мариуполя.

14 февраля 2015 года в ходе боестолкновений на территории села Широкино в Новоазовском районе Донецкой Народной Республики Чуднецов Е.А. взят в плен

военнослужащими воинской части 08819 Министерства обороны Донецкой Народной Республики, в связи с чем его преступная деятельность пресечена.

В судебном заседании подсудимый Чуднецов Е.А. по предъявленному обвинению по ст. ст. 232, 323 УК Донецкой Народной Республики вину признал частично, отрицая наличие умысла на убийство мирных граждан, целей насильственного захвата власти и изменения конституционного строя Донецкой Народной Республики. Суду пояснил, что 4 октября 2014 года он выехал из Макеевки в г. Мариуполь в связи с тем, что после проведения референдума 11 мая 2014 года в Донецкой Народной Республике ему начали поступать в социальных сетях и лично от его знакомых, состоящих в рядах ополчения, которым не нравились его татуировки с изображением украинской символики, угрозы и требования покинуть город Макеевку. Не желая попасть в ряды ВСУ по призыву, он решил вступить в вооружённое формирование специального назначения и по рекомендации его знакомого Коробова Дмитрия, который служил в полку специального назначения Национальной гвардии Украины «Азов», поступил на службу в указанный полк, ему выдали обмундирование и поставили на довольствие. Первоначально он проходил огневую, тактическую и медицинскую подготовку, учился владеть различными видами стрелкового оружия, в том числе миномётом. За ним был закреплен автомат Калашникова калибра 5.45. В бою он применял РПГ18, чтобы сбить броню танка. Основной целью полка «Азов» является защита Украины от террористов путем отражения атак противника. Он понимал, что обучение и выполнение задач полка «Азов» предполагает, в частности, физическое уничтожение сил противника. Он не признает Донецкую Народную Республику, считает, что референдум был нелегитимным и данную территорию считает территорией Украины. Одновременно с прохождением обучения он нес службу на блокпостах и выполнял задачи по предотвращению прорыва сил противника. В боях начал принимать участие с начала 2015 года, в том числе в боях за поселок Широкино, при этом он применял гранатомёт и АКС, так как был стрелком. В ходе боёв в посёлке Широкино оставались мирные жители, и ему это было известно. Приоритетной целью всех украинских вооружённых формирований является ликвидация Донецкой Народной Республики и восстановление на этой территории власти Украины. 14 февраля 2015 года, во время боёв в селе Широкино попал в плен.

Занимая позицию частичного признания вины, подсудимый Чуднецов Е.А. в судебном заседании не отрицал фактических обстоятельств совершения преступлений в объёме, установленном данным приговором, дал детальные показания о занимаемой гражданской позиции, причинах выезда с постоянного места жительства, обстоятельствах поступления на службу в полк «Азов», характере обучения, его фактических действиях, связанных с несением службы в полку «Азов», участии в его составе в боестолкновениях с Вооружёнными Силами и ополчением Донецкой Народной Республики на территории жилых массивов республики. Показания подсудимого в судебном заседании в этой части согласуются с его показаниями, данными в ходе предварительного расследования в качестве подозреваемого (л.д. 41-59), в качестве обвиняемого (л. д. 93), о том, что в полку «Азов» он проходил различные виды подготовки, в том числе тактику ведения боя в городских условиях; понимал, что ему предстоит вооруженное столкновение с солдатами Донецкой Народной Республики, которые являются ополченцами, и что ему придется их убивать; он участвовал в боестолкновениях в пос. Широкино в феврале 2015 года, при этом он применял гранатомёт и АКС, так как был стрелком; в ходе боев в пос. Широкино он понимал, что снаряды украинских военных разрушают поселок и падают по мирным жителям.

Показания Чуднецова Е.А. в судебном заседании о том, что он не признает Донецкую Народную Республику, считает, что референдум был нелегитимным и данную территорию считает территорией Украины, что ему известно о приоритетной цели всех украинских вооружённых формирований, которой является ликвидация Донецкой Народной Республики и восстановление на этой территории власти Украины, подтверждают фактические обстоятельства совершённых преступлений в объёме, установленном приговором, направленных на захват власти и изменение конституционного строя Донецкой Народной Республики, а также прохождении обучения с этой целью.

В судебном заседании исследован прокол осмотра лазерного диска, переданного органу предварительного следствия 1 Республиканским каналом Донецкой Народной Республики, и просмотра содержащейся на нём записи пресс-конференции с участием представителя Министерства обороны Донецкой Народной Республики Басурина Э.А. и Чуднецова Е.А.(л.д.69-72), а также протокол просмотра отдельных видеозаписей, содержащихся на сайте «YouTube» в сети «Интернет», в частности, диалога между Министром обороны Донецкой Народной Республики Кононовым В.П. и Чуднецовым Е.А., который транслировался телеканалом Lifenews (л.д76-79). Во время пресс-конференции Чуднецов Е.А., отвечая на вопросы представителей средств массовой информации, рассказал об обстоятельствах, при которых вступил в полк «Азов», о прохождении им Курса молодого бойца и характере обучения и инструкторов спецкурсов, в значительной массе – иностранцев, о сформированной у боевиков идеологии неонацизма и о проведении психологической подготовки боевиков «Азова». Отвечая на вопросы в ходе пресс-конференции с участием Басурина Э.А., Чуднецов Е.А. заявлял о том, что проходя обучение и службу в полку «Азов», он осознал ошибочность своего мировоззрения, заявил о раскаянии в том, что поступил на службу в указанное воинское формирование, высказал сожаление о своем решении и нежелании в дальнейшем участвовать в осуществлении боевых операций как на стороне Украины, так и на стороне Донецкой Народной Республики.

Приведенные выше и отраженные в протоколах следственных действий пояснения Чуднецова Е.А. подтверждают предъявленное обвинение в соответствующей его части и полностью согласуются с фактическими обстоятельствами, установленными приговором суда.

Суд не принимает во внимание показания подсудимого в судебном заседании о том, что соответствующие пояснения представителям средств массовой информации в рамках пресс-конференции, а также показания органу предварительного следствия он давал под принуждением со стороны представителей структур, удерживавших его в плену. Его показания в судебном заседании по существу обвинения отличаются от его показаний, которые он давал органу предварительного следствия и представителям средств массовой информации на пресс-конференции лишь в некоторых деталях, не имеющих отношения к сути обвинения, а также тем, что в судебном заседании он не высказал раскаяния в своих действиях и подтвердил свои националистические взгляды, что убеждает суд в высокой степени опасности его личности.

Суд считает несостоятельными доводы Чуднецова Е.А., приведенные в его заявлении от 02.12.2015(л.д. 168) о том, что показания, данные им в ходе предварительного расследования по делу, были даны им под моральным и физическим давлением, поскольку как в ходе проведения следственной проверки, предварительного следствия так и в судебном заседании Чуднецов Е. А. давал подробные и последовательные показания об обстоятельствах инкриминируемых ему преступлений, а в судебном заседании пояснил, что со стороны органов предварительного следствия какое-либо давление на него не оказывалось и показания он давал добровольно.

Исследованными в судебном заседании докладной записке начальника ОГ 3-го отдела ГРУ Донецкой Народной Республики (л. д. 5-7), информационным письмом командира войсковой части 08819 от 01.07.2015 о доставке 18.02.2015 на территорию войсковой части 08816 Чуднецова Е. А., добровольно вступившего в полк «Азов» и попавшего в плен 14.02.2015 в с. Широкино Донецкой области (л.д.115); справкой Разведывательного управления Республиканской Гвардии Донецкой Народной Республики от 07.03.2015 о пребывании Чуднецова Е. А. 20.02.2015 в медпункте войсковой части № 08816 (л. д. 34) подтверждается факт взятия Чуднецова Е.А. в плен в ходе боестолкновения. Приведенные документы суд оценивает как достоверные доказательства совершения Чуднецовым Е.А. действий, направленных на насильственный захват власти в нарушение Конституции Донецкой Народной Республики, а равно направленные на насильственное изменение конституционного строя Донецкой Народной Республики.

Оценивая исследованные в судебном заседании доказательства в их совокупности, суд приходит к выводу о доказанности вины Чуднецова Е.А. в совершении преступлений.

предусмотренных ст. ст. 232, 323 УК Донецкой Народной Республики, позицию отрицания умысла и цели насильственного захвата власти и изменения конституционного строя Донецкой Народной Республики, занятую Чуднецовым Е.А. в судебном заседании, расценивает способом его защиты с целью избежать уголовной ответственности за совершенные им преступления, и считает, что своими умышленными действиями подсудимый Чуднецов Е. А. совершил преступления, предусмотренные: ст. 232 УК Донецкой Народной Республики как прохождение лицом обучения, заведомо для обучающегося проводимого в целях совершения преступления, предусмотренного ст. 323 Уголовного Кодекса Донецкой Народной Республики, в том числе приобретение знаний, практических умений и навыков в ходе занятий по физической и психологической подготовке, при изучении способов совершения указанных преступлений, правил обращения с оружием, взрывными устройствами, взрывчатыми веществами, а также иными предметами, представляющими опасность для окружающих; ст. 323 УК Донецкой Народной Республики, как действия, направленные на насильственный захват власти и насильственное изменение конституционного строя Донецкой Народной Республики в нарушение Конституции Донецкой Народной Республики.

Суд считает, что обвинение Чуднецова Е.А. в прохождении обучения в целях осуществления террористической деятельности не нашло своего подтверждения в судебном заседании по следующим основаниям. Террористическая деятельность предполагает организацию, планирование, подготовку и реализацию террористической акции, насилию над физическими лицами или организациями, уничтожению материальных объектов в террористических целях, организацию незаконного вооруженного формирования, преступных сообществ или организаций, организованной группы для совершения террористической акции, а равно участие в такой акции. Терроризм определяется как идеология насилия и практика воздействия на общественное сознание, на принятие решений органами государственной власти, органами местного самоуправления или международными организациями, связанная с силовым воздействием, устрашением населения и/или иными формами противоправных насильственных действий.

В судебном заседании установлено, что Чуднецов Е.А. являясь военнослужащим Украины в составе образованного на уровне законодательства Украины полка специального назначения «Азов», действовал в рамках нацистской идеологии данного формирования, его фактических (не уставных) задач и целей. При этом названное военизированное формирование Украины не признано террористической организацией на территории Донецкой Народной Республики.

В связи с изложенным суд считает необходимым исключить из обвинения Чуднецова Е.А. по ст.232 УК Донецкой Народной Республики квалифицирующий признак «прохождение обучения в целях осуществления террористической деятельности».

Кроме того, суд считает необходимым исключить из обвинения Чуднецова Е.А. по ст. 323 УК Донецкой Народной Республики квалифицирующий признак «совершение действий, направленных на насильственное удержание власти» по следующим основаниям.

Насильственное удержание власти - это насильственное ее сохранение в нарушение Конституции лицами, которым она ранее принадлежала по закону, которые обязаны её сложить, однако делать этого не желают и насильственно удерживают ее, либо после захвата власти, насильственно удерживая её, препятствуют функционированию конституционной системы власти.

Актом о провозглашении государственной самостоятельности Донецкой Народной Республики от 7 апреля 2014 года, на основании Декларации о суверенитете Донецкой Народной Республики, а также по результатам всеобщего референдума о самоопределении Донецкой Народной Республики, проведенного 11 мая 2014 года, утверждено, что Донецкая Народная Республика является суверенным государством.

Согласно ст. 54 Конституции Донецкой Народной Республики территория Донецкой Народной Республики определяется границами, существовавшими на день её образования.

Таким образом территория Донецкой Народной Республики определена в пределах границ бывшей Донецкой области Украины, Донецкая Народная Республика является суверенным демократическим правовым социальным государством, имеет свою Конституцию и её территория, кроме как в порядке, определённом Конституцией, не подлежит контролю иными государствами, какими-либо формированиями, в том числе общественными и военизированными, образованными не в соответствии с Конституцией Донецкой Народной Республики.

Поскольку удержание власти лицами, которые ею реально не обладают, исключается, действия Чуднецова Е.А. не характеризуются как направленные на удержание власти, а потому не могут быть ему инкриминированы.

Согласно обвинительному заключению орган предварительного следствия установил обстоятельство, отягчающее наказание Чуднецова Е.А. – совершение преступлений с использованием оружия, а также обстоятельство, смягчающее его наказание – активное содействие раскрытию и расследованию преступления.

С выводами предварительного следствия в этой части суд не соглашается и не признает указанные обстоятельства в качестве отягчающего и смягчающего соответственно по следующим основаниям.

Характер совершённых Чуднецовым Е.А. преступлений и их фактические обстоятельства предполагают обязательное использование оружия, а потому использование оружия не может учитываться в качестве отягчающего наказание обстоятельства.

Из материалов уголовного дела следует, что преступления, совершённые Чуднецовым Е.А., были раскрыты и расследованы усилиями правоохранительных органов, а не в результате действий и показаний подсудимого. Кроме того, признание активного содействия раскрытию и расследованию преступления смягчающим наказание обстоятельством предполагает чистосердечное раскаяние виновного в совершении преступлений. Чуднецов Е.А., объективно не отрицая фактических обстоятельств совершения им преступлений в объёме, установленном приговором, не доказал своего раскаяния в их совершении, а напротив, в судебном заседании дал показания, свидетельствующие об обратном.

Суд отмечает, что письменные доказательства по делу содержат указание на статус Чуднецова Е.А. как военнопленного. Такое определение является некорректным как не соответствующее нормам международного права и законодательству Донецкой Народной Республики по следующим основаниям.

Законодательством Донецкой Народной Республики условия и основания приобретения лицом, участвующим в вооружённом конфликте на территории республики, статуса военнопленного не определены.

В соответствии с нормами международного права, Международный комитет Красного Креста, действующий на основании мандата, предоставленного мировым сообществом, в соответствии с ч.1 ст. 4 Устава публично признал, что конфликт на территории Донецкой Народной Республики, является немеждународным вооружённым конфликтом, что предусматривает применение норм международного гуманитарного права, кодифицированными в Гаагских Конвенциях, Женевских Конвенциях о защите жертв войны 1949 года и Дополнительных Протоколах к ним 1977 года, резолюциях Генеральной Ассамблеи ООН.

В ратифицированном на территории Украины 18.08.1989 Дополнительному Протоколу II к Женевской конвенции от 12 августа 1949 года отсутствует понятие «военнопленный». При таких обстоятельствах, в случае определения статуса конфликта как немеждународного, лицо, воюющее в таком конфликте, не может претендовать на статус военнопленного, и к нему не могут применяться положения IV Гаагской конвенцией 1907 года и III Женевской конвенцией 1949 года. А потому нормы международного гуманитарного права не препятствуют судебному преследованию захваченных лиц за сам факт участия в вооружённой борьбе.

Таким образом в силу ч.1 ст. 11 УК Донецкой Народной Республики Чуднецов Е.А. подлежит уголовной ответственности в порядке и на основаниях, предусмотренных названным Кодексом.

Назначая наказание Чуднецову Е. А., суд учитывает характер и степень общественной опасности совершенных преступлений, сутью которых является посягательство на общественную и государственную безопасность и конституционный строй Донецкой Народной Республики, и которые в силу ч.5 ст.15 УК Донецкой Народной Республики относятся к категории особо тяжких, совершены в военное время; личность подсудимого, который ранее не судим, семьи не имеет, физически и психически здоров, в применении каких-либо принудительных мер медицинского характера не нуждается, в период проживания в г.Макеевке характеризовался удовлетворительно.

При назначении наказания суд учитывает также: степень вины Чуднецова Е.А. в совершении установленных приговором преступлений – преступления подсудимый совершал осознанно и целенаправленно; его поведение после совершения преступлений и отношение к содеянному – в своих противоправных деяниях не раскаялся и выразил готовность в дальнейшем служить в воинских формированиях Украины, за исключением ВСУ.

С учётом указанных обстоятельств и личности подсудимого, применяя принцип дифференциации и индивидуализации наказания, суд приходит к выводу о том, что Чуднецову Е.А. по совокупности преступлений следует назначить наказание в виде лишения свободы на определенный срок в максимальных пределах, предусмотренных законом, которое считает необходимым и достаточным для исправления подсудимого и предупреждения новых преступлений. При этом наказание в виде пожизненного лишения свободы и исключительной меры наказания суд считает излишне суровой, не соответствующей характеру совершенных преступлений и личности подсудимого.

Согласно материалам дела свобода Чуднецова Е.А. ограничена с 14 февраля 2015 года в связи с его взятием в плен военнослужащими Министерства обороны Донецкой Народной Республики. Однако суд не усматривает оснований для зачёта времени пребывания в плену в срок наказания, поскольку в связи с совершением преступлений, установленных данным приговором, он был задержан органами предварительного следствия в порядке ст. 115 УПК Украины 7 апреля 2015 года и именно с этого дня следует исчислять срок отбывания наказания.

Вещественные доказательства: лазерный диск с видеозаписью к протоколу допроса Чуднецова Е. А. в качестве подозреваемого от 07 апреля 2015 года (л. д. 62); лазерный диск с видеозаписью пресс-конференции с участием представителя Министерства Обороны Донецкой Народной Республики Басуриным Э.А. и Чуднецова Е. А. (л. д. 74); лазерный диск с видеозаписью «Подготовкой бойцов полка – «Азов» занимаются иностранцы», воспроизводящий пресс-конференцию Министра обороны Кононова А. В. и Чуднецова Е.А. (л. д. 81) подлежат хранению в материалах уголовного дела.

Судебных издержек по делу нет.

Гражданский иск по делу не заявлен.

.Руководствуясь ст. 323, 324 УПК Украины, суд -

ПРИГОВОРИЛ:

Чуднецова Евгения Артуровича признать виновным в совершении преступлений, предусмотренных ст. ст. 232, 323, УК Донецкой Народной Республики, и назначить наказание:

по ст. 232 УК Донецкой Народной Республики в виде лишения свободы сроком на 18 (восемнадцать) лет с ограничением свободы сроком на 1 (один) год 6 (шесть) месяцев;

на основании ч.1 ст. 51 УК Донецкой Народной Республики возложить на Чуднецова Евгения Артуровича при отбывании наказания в виде ограничения свободы следующие

ограничения: не выезжать за пределы Донецкой Народной Республики и не изменять место жительства без согласия специализированного государственного органа, осуществляющего надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы; являться в специализированный государственный орган, осуществляющий надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы, два раза в месяц для регистрации;

по ст. 323 УК Донецкой Народной Республики в виде лишения свободы сроком на 20 (двадцать) лет с ограничением свободы сроком на 1 (один) год 6 (шесть) месяцев;

на основании ч.1 ст. 51 УК Донецкой Народной Республики возложить на Чуднецова Евгения Артуровича при отбывании наказания в виде ограничения свободы следующие ограничения: не выезжать за пределы Донецкой Народной Республики и не изменять место жительства без согласия специализированного государственного органа, осуществляющего надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы; являться в специализированный государственный орган, осуществляющий надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы, два раза в месяц для регистрации.

На основании ч.3 ст.68 УК Донецкой Народной Республики по совокупности преступлений путём частичного сложения наказаний окончательно назначить Чуднецову Евгению Артуровичу наказание в виде лишения свободы сроком на 30 (тридцать) лет с отбыванием наказания в исправительной колонии строгого режима, с ограничением свободы сроком на 2 (два) года и возложением обязанностей при отбывании наказания в виде ограничения свободы следующие ограничения: не выезжать за пределы Донецкой Народной Республики и не изменять место жительства без согласия специализированного государственного органа, осуществляющего надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы; являться в специализированный государственный орган, осуществляющий надзор за отбыванием осужденным наказания в виде ограничения свободы, два раза в месяц для регистрации.

Контроль за поведением осуждённого при отбывании наказания в виде ограничения свободы возложить на уголовно-исполнительную инспекцию МО ГСИН Министерства юстиции Донецкой Народной Республики по месту фактического проживания.

Срок отбывания наказания Чуднецову Е. А. исчислять с 7 апреля 2015 года.

Вещественные доказательства: 3 лазерных диска хранить в материалах уголовного дела.

Приговор вступает в законную силу немедленно после его оглашения, кассационному обжалованию не подлежит, на него может быть принесён протест в порядке надзора.

Председательствующий судья

Л. З. Стратейчук

Судья

О.И. Барсукова

Народные заседатели

И. Н. Бабенко

В. В. Цокур

Б. П. Глазунов

